

Folkhälsa i planering, byggande och boende

— Boverkets roll i folkhälsoarbetet

Folkhälsa i planering, byggande och boende

– Boverkets roll i folkhälsoarbetet

Titel: Folkhälsa i planering, byggande och boende

– Boverkets roll i folkhälsoarbetet

Utgivare: Boverket november 2004

Upplaga: 1

Antal ex: 40

Tryck: Boverket internt

Sökord: folkhälsa, hälsa, livsmiljö, uppväxtmiljö, bostäder, boende, boendemiljö, boendekostnader, samhällsplanering, planering, byggande, underhåll, byggnadsdeklarationer, kollektivtrafik, tillgänglighet, barnsäkerhet, inomhusmiljö, delaktighet, ekonomisk trygghet, social trygghet, utsatta grupper, bostadsbrist, indikatorer, uppföljning, Boverket

Diarienummer: 219-3763/2003

Publikationen kan beställas från:

Boverket, Publikationsservice, Box 534, 371 23 Karlskrona

Telefon: 0455-35 30 50

Fax: 0455-819 27

E-post: publikationsservice@boverket.se

Webbplats: www.boverket.se

©Boverket 2004

Förord

Boendet har en grundläggande betydelse för människors hälsa och välbefinnande. Boverkets ansvarsområden är boende, fysisk samhällsplanering och byggande och allt vi gör ska ske utifrån visionen "Alla människor ska ha hög kvalitet i sitt boende".

I denna rapport beskrivs Boverkets roll och insatser i Folkhälsoarbetet. Rapporten är redovisningen av ett regeringsuppdrag.

Många har deltagit i arbetet med att ta fram rapporten. Bland andra Kerstin Andersson, Åsa Karlsson, Sara Giselsson, Iréne Tallhage Lönn, Martin Hedenmo och Ylva Rönning. Vilka fler som deltagit och ansvarat för olika delar framgår av bilaga 1.

Karlskrona augusti 2004

Ines Uusmann
generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning och inledning.....	7
Bakgrund och läsanvisning	15
Boverkets roll	19
Planering, byggande och boende i folkhälsoarbetet	23
Boverkets vision	27
Målområde 1. Delaktighet och inflytande i samhället.....	29
Målområde 2. Ekonomisk och social trygghet.....	35
a. Tillgång till bostad, kostnad för bostad.....	35
b. Tillgänglighet för funktionshindrade	41
c. Trygghet från brott i boendet	45
Målområde 3. Trygga och goda uppväxtvillkor	51
a. Tillgång till utvecklande miljöer.....	52
b. Säkerhet och trygghet i trafiken.....	53
c. Barnsäkerhet i byggnader m.m.	53
Målområde 5. Sunda och säkra miljöer och produkter.....	57
Målområde 7. Gott skydd mot smittspridning	65
Målområde 9. Ökad fysisk aktivitet	69
Bilaga 1. Medverkan och ansvarsfördelning i arbetet med att ta fram rapporten.....	75
Bilaga 2. Konsumtionsutrymme och konsumtionsenhet.....	77
Bilaga 3. Boverkets målinriktningsdokument – ett underlag inför arbetet med verksamhetsstyrningen (2002)	79

Sammanfattning och inledning

- Att ha ett bra boende och livsmiljö är av grundläggande betydelse för människors hälsa.
- Inom Boverkets ansvarsområden fysisk samhällsplanering, byggande och boende finns några stora utmaningar som rör folkhälsan. En av dessa är att många människor har en otrygg boendesituation. En annan är att många lider av en dålig inomhusmiljö.
- Viktiga åtgärder är bl.a. att öka byggandet av hyresbostäder i tillväxtregionerna och att investera i utveckling och underhåll av äldre bostäder.
- Bättre uppföljningssystem för vad som händer i den bebyggda miljön behöver utvecklas. Såväl olika gruppers boendesituation som statusen i byggnadsbeståndet behöver följas bättre.
- Metoder för att hantera och bedöma sociala konsekvenser i planering och byggande behöver utvecklas.

Boendets betydelse för hälsan

Att ha en bostad är att ha en egen plats dit man kan dra sig tillbaka för att hämta kraft och få vara privat. Bostaden är den plattform utifrån vilken vi går ut och möter den övriga världen. Bostaden och dess närmaste omgivning utgör också våra barns uppväxtmiljö. Boendet är av grundläggande betydelse för hälsan. Den som inte har drägliga boendeförhållanden har svårt att klara övriga delar av livet, t.ex. utbildning, arbete och sociala kontakter. Byggande och samhällsplanering syftar till att utforma en god och hållbar boende- och livsmiljö.

I miljömålsarbetet har Boverket särskilt uppmärksammat följande frågor som viktiga för människors upplevelse av en god och hållbar boende och livsmiljö:

1. *En hälsosam och säker boendemiljö (undvikande av ohälsa).* I detta ingår bl.a. rent vatten, frisk luft och minimerade hälso- och säkerhetsrisker.
2. *En hälsobefrämjande och stimulerande boendemiljö.* T.ex. skönhetsupplevelser, trivsel, lek och rekreation, natur- och kulturvärden och varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur.

3. *Ett välfungerande vardagsliv.* Bl.a. ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur, tillgänglighet, bra system för dagliga transporter inklusive fungerande kollektivtrafiksystem.

4. *En hållbar användning av naturresurser.* Innebär ett varsamt brukande av naturresurser så att de kan användas också av kommande generationer. Det kan bl.a. handla om resurshushållning, långsiktigt hållbara bebyggelsesystem, kretsloppsfunktioner och biologisk mångfald.

Samtliga dessa frågor har direkt eller indirekt betydelse för människors välbefinnande och hälsa. Boverket anser att det är viktigt att miljömålarbetet samordnas med folkhälsoarbetet och ser fram emot att utveckla detta tillsammans med andra aktörer.

Utmaningar

Boverkets verksamhetsområden är fysisk samhällsplanering, byggande och boende. Inom vårt ansvarsområde finns några stora utmaningar med betydelse för folkhälsan. Här väljer vi att lyfta fram den otrygga boendesituationen som många människor upplever respektive att många människor lider av en dålig inomhusmiljö.

Många människor har en osäker eller otrygg boendesituation – det kan handla om att man bara fått andrahandskontrakt till sin bostad, att man bor väldigt trångt, att närmiljön inte är tillgänglig eller att man inte vågar lämna bostaden av rädsla för att utsättas för brott.

I regioner med bostadsbrist drabbas bland andra ungdomar, hushåll med låga inkomster och många barn värst på bostadsmarknaden. Människor med bristande ekonomiska resurser riskerar att bli "inlåsta" i torftiga boendemiljöer, d.v.s. de saknar resurser att söka sig till något bättre. Det är därför viktigt att öka byggandet av hyresbostäder i tillväxtregionerna och att investera i utveckling och underhåll av bl.a. miljonprogrammets bostäder. Konsumtionsstöd i form av t.ex. stärkt bostadsbidrag behövs för att öka resurssvaga hushålls möjligheter att få ett bra boende.

Dålig inomhusmiljö är stort folkhälsoproblem. Många insatser behövs, bland annat för att kartlägga problemen och öka kunskapen på alla nivåer. Stora resurser kommer att krävas för att åtgärda dåliga inomhusmiljöer och för att öka takten i underhållet av byggnader. I vissa frågor är ansvarsfördelningen mellan olika aktörer oklar. Hur långt sträcker sig t.ex. kommunens ansvar för att invånarna ska ha en god inomhusmiljö?

Boverkets insatser

Många av Boverkets insatser går ut på att ha uppsikt över och utveckla tillämpningen av lagar och förordningar, ge råd och informera, visa goda exempel och samordna arbetet mellan olika aktörer. Insatserna är alltså framför allt indirekta, d.v.s. Boverkets insatser verkar främst genom andra aktörer. Därför är det också svårt att följa upp och mäta effekterna av dem.

Utvecklingsbehov

I rapporten lämnas flera förslag till utvecklingsbehov och framtida insatser. Några generella sådana sammanfattas här:

- Boverket konstaterar att det finns stora brister i underlaget för uppföljning av utvecklingen för målområdena kopplat till Boverkets ansvarsområden planering, byggande, boende. Exempelvis saknas aktuella uppgifter om tillståndet i bostadsbeståndet (tillgänglighet, underhållsbehov, barnsäkerhet m.m.), utsatta grupper boendemiljö (hemlöshet, andrahandsuthyrning, vräkningar, boendesegregation) och inomhusmiljön. Uppföljning av faktorer i människors boende och närmiljö skulle behöva förbättras på bred front, något som Boverket också påtalat i samband med den fördjupade utvärderingen av miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö. Sedan många år finns system för miljöövervakning av vad som händer i naturmiljön. Något liknande behöver utvecklas för den bebyggda miljön.

- Kunskapen om hälsoaspekter behöver förbättras på alla nivåer. Det finns exempelvis ett generellt behov av att föra in folkhälsoaspekterna i olika sammanhang, bland annat i kommunal fysisk samhällsplanering, byggande och i förvaltningen. Boverket har inlett ett projekt som handlar om att utveckla metoder för att hantera och bedöma sociala konsekvenser i planering och byggande och FHI nämner Hälsokonsekvensbeskrivningar som ett begrepp. Det är dock viktigt att olika insatser samordnas, så att användarna inte förvirras av flera likartade och delvis överlappande metoder.

- Boverket anser att olika frågeställningar inom folkhälsoarbetet bör tas upp i byggnadsdeklarationer av bostäder, t.ex. frågor om tillgänglighet, barnsäkerhet, buller, fukt, ventilation och radon. Detta skulle ge fokus på frågorna och på sikt förbättra statistiken. Byggnadsdeklarationerna behöver också användas oftare än vad som är fallet idag.

Kommunerna är mycket viktiga aktörer inom folkhälsoarbetet och inom alla Boverkets verksamhetsområden. Kommunerna är i många fall beslutsfattande och har ansvar för planering, kontroll och tillsyn. Bristande resurser gör att många kommuner har svårt att klara betingen.

FHI:s underlag om bland annat indikatorer

Boverket har några kompletteringar och ändringsförslag till beskrivningar och förslag som FHI ger i skrivningen "Reviderat underlag om indikatorer, mått och statistik" (2004-06-04). Dessa är i korthet:

Målområde 1. Delaktighet och inflytande:

Även om vi inte har något förslag till indikator i nuläget bör Bostadspolitiken nämnas i den beskrivande texten eftersom människors möjligheter till inflytande och delaktighet i sin boende- och närmiljö är så grundläggande. Detta poängteras för övrigt i Agenda 21.

Vi avstyrker FHI:s förslag att indikatorn "Boendesegregation (kvot utrikesfödda – Sverigefödda)" kopplas till målet "Alla stadsdelar bör uppfattas som attraktiva och trygga". Vi ser inte nyttan med den indikatorn – snarare ger den negativa associationer. Boverket har just inlett ett projekt som syftar till att utveckla indikatorer för att följa integrationen i boendet av flyktingar och invandrare, och återkommer med resultaten av detta arbete.

Målområde 2. Ekonomisk och social trygghet:

Boverket är tveksam till indikatorn "Bostadsmarknadsläget per kommun mätt som andel och antal kommuner med bostadsbrist". Kopplingen mellan indikatorn och målområdet är otydlig.

Boverket föreslår att FHI:s förslag till indikator: "Hushållens utgifter för boende mätt som bostadskonsumtionens andel av disponibel inkomst" ersätts av "Hushållens konsumtionsutrymme per konsumtionsenhet efter att boendet är betalt" (se mer om begreppen i bilaga 2). På så sätt tydliggörs skillnader mellan hushållens ekonomiska konsumtionsutrymme efter att boendet är betalt och indikatorn blir mer relevant för målområdet.

Boverket ställer sig bakom FHI:s förslag till indikator om trångboddhet "Andel trångbodda mätt enligt trångboddhetsnorm 2 och 3". För att tydligare lyfta fram barnperspektivet föreslår Boverket ytterligare en indikator som komplement till denna: "Andel barn i skolåldern som saknar eget rum".

För bestämningsfaktorn "Trygghet i närmiljön" föreslår FHI indikatorn "Trygghet och säkerhet i boendet mätt som andel personer som är nöjda med den inbrotts- och barnsäkerhet som finns i boendet m.m. resp. som är nöjda med servicen i bostadsområdet". Boverket anser att indikatorn innehåller alltför många olika aspekter och skulle tjäna på att renodlas. Boverket föreslår istället indikatorn "Andel personer som känner sig trygga och inte rädda för att utsättas för brott i sin boendemiljö/närmiljö". De andra aspekterna i FHI:s förslag bör lämpligen kopplas till andra bestämningsfaktorer och målområden och användas som indikatorer för dessa.

Målområde 3. Trygga och goda uppväxtvillkor.

Boverket anser att FHI:s beskrivning och avgränsning av målområdet är alltför snäv. Viktiga frågor om barn och ungdomars säkerhet och tillgång till utvecklande miljöer vill FHI behandla under andra målområden. Enligt Boverkets uppfattning medför dock detta att frågorna riskerar att skymmas av "vuxenproblematiken". Boverket föreslår därför att följande frågor lyfts in i målområde 3:

- a) Tillgång till utvecklande miljöer
- b) Barns säkerhet och trygghet i trafiken
- c) Barnsäkerhet i bebyggd miljö.

Barns och ungdomars delaktighet i samhällsplaneringen är viktigt bl.a. för att utveckla ovanstående punkter.

Målområde 5. Sunda och säkra miljöer och produkter.

När det gäller buller föreslår FHI indikatorn "Andel personer som utsätts för buller överskridande riktvärdena för buller...". Dessvärre har det i samband med miljömålsarbetet visat sig vara mycket svårt att få fram ett användbart dataunderlag för denna indikator. Som komplement eller möjligen alternativ till denna indikator föreslås "Andel personer som är störda av buller", vilket Boverket tillstyrker.

För radon föreslås indikatorn "Radonhalt i skolor, förskolor och bostäder". Boverket anser att den indikatorn bör omformuleras till att beskriva kartläggningstakten och andel byggnader som underskrider gränsvärdet Bq/m^3 . Preliminära förslag är: "Andel skolor och förskolor respektive bostäder som är kartlagda med avseende på radon" samt "Andel skolor och förskolor resp. bostäder som underskrider gränsvärdet $200 Bq/m^3$ ".

Målområde 7. Gott skydd mot smittspridning:

Boverket anser att legionärssjukan bör vara en av de sjukdomar som ska följas upp som indikator för bestämningsfaktorn "Förekomst av smittämne".

Målområde 9. Ökad fysisk aktivitet:

FHI har föreslagit ett mål med tillhörande indikator som går ut på att "Alla ska ha säkra områden för rekreation och fysisk aktivitet inom 5-10 minuters gångavstånd från bostaden". Boverket föreslår att ordet "säkra" byts ut mot "tilltalande och trygga". Det bör också övervägas om tidsavståndet ska bytas ut mot ett avstånd i meter, t.ex. 50 resp. 300 m.

En viktig fråga som saknas i FHI:s underlag är *Kulturens* betydelse för människans känsla av identitet, samhörighet och välbefinnande och i förlängningen hälsa. Boverket fördelar bl.a. bidrag till icke-statliga kulturlokaler och verkar för att kulturhistoriska värden bevaras i den bebyggda miljön genom t.ex. varsamhet vid ombyggnad och renovering.

"Våra" målområden – i korthet

Nedan ges ett kort sammandrag av Boverkets redovisning om de målområden som framför allt berör vår verksamhet.

Tabell 1. Översikt över de målområden som berör Boverkets ansvarsområde.

Viktigaste frågan under målområdet	Boverkets viktigaste insatser	Utvecklingsbehov
<p>Målområde 1 <i>Delaktighet och inflytande i samhället.</i> Människors delaktighet och inflytande över den egna boende- och livsmiljön måste öka.</p>	Boverket bidrar till att uppmärksamma frågan i olika sammanhang, bl.a. i samhällsplaneringen och i förvaltningen av bostadsområden.	Det behövs bättre metoder för att utveckla delaktighet och inflytande och också fler goda exempel. Metoder för att följa upp effekten av insatser behöver också utvecklas.
<p>Målområde 2 <i>2a Tillgång till bostad, kostnad för bostad.</i> Många människor har en otillfredsställande boendesituation, t.ex. barnfamiljer som är extremt trångbodda.</p> <p><i>2b Tillgänglighet för funktionshindrade.</i> Den byggda miljön ska vara tillgänglig och användbar för alla.</p> <p><i>2c Trygghet från brott i boendet.</i> I bostadsområden och stadsmiljöer känner sig allt fler människor otrygga och rädda för att bli utsatta för brott.</p>	<p>Boverket följer utvecklingen på bostadsmarknaden och i byggandet och utvärderar olika styrmedels effektivitet.</p> <p>Boverket arbetar med allmänna råd, byggregler, metodskrifter och bidrag för att öka tillgängligheten.</p> <p>Boverket ger kunskapsunderlag och planeringsråd till kommunerna om planering av den byggda miljön som befrämjar trygghet.</p>	<p>Det behövs bättre uppföljning av utvecklingen när det gäller trångboddhet och hemlöshet. Samtidigt behövs fler åtgärder för att motverka dessa problem</p> <p>Det behövs bättre uppföljning när det gäller användbarhet och tillgänglighet i bebyggd miljö. Underlag saknas. Fler åtgärder för att förbättra tillgängligheten behövs förstås också.</p> <p>Utveckla en nationell policy för situationell brottsprevention, som komplement till social brottsprevention.</p>

Viktigaste frågan under målområdet	Boverkets viktigaste insatser	Utvecklingsbehov
<p>Målområde 3 <i>Trygga och goda uppväxtvillkor</i> Stadsmiljöer ska ge tillgång till säkra, trygga, hälsosamma men samtidigt även spännande och utvecklande miljöer för barn, miljöer som ger frihet att utvecklas till självständiga individer.</p> <p>Idag ställs inga tydliga krav på att barn ska ha tillgång till skolgård.</p>	<p>Boverket har i flera arbeten beskrivit barns behov av utvecklande miljöer, tillgång till skolgård och trygga skolvägar.</p>	<p>En analys bör göras hur olika stadsmiljöer fungerar för barn i olika åldrar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tillgången till stimulerande och utvecklande miljöer, • barns rörelsefrihet i staden till exempel säkerhet att själv förflytta sig och säkra skolvägar.
<p>Målområde 5 <i>5a Sunda produkter</i> Kemikalieinnehåll i byggprodukter ifrågasätts ständigt.</p> <p><i>5b Sunda miljöer</i> Visionen alla människor ska ha hög kvalitet i sitt boende förutsätter en god inomhusmiljö.</p> <p><i>5c Säkra miljöer och produkter</i> Boendemiljön ska planeras, projekteras, utföras och underhållas för att förebygga risk för skador.</p>	<p>5a Boverket deltar i arbete för att reducera förekomst av farliga kemikalier och öka informationen om kemikalieinnehåll i byggprodukter.</p> <p>5b Boverket arbetar med inomhusmiljö på flera punkter, bl.a. radon, fukt, ventilation och buller.</p> <p>5c Boverket arbetar med flera säkerhetsfrågor, bl.a. med NCO för att utveckla bättre statistik över var och varför olyckor inträffar. Metoder för att hantera frågor om säkerhet och risker i samhällsplaneringen har också utvecklats.</p>	<p>5a För att kunna lagstifta behövs bättre kunskaper om vilka kemikalier som är hälsofarliga och i vilka kombinationer och nivåer.</p> <p>5b Bättre statistik och kartläggningar (av ex. radon, fukt) krävs för planering av framtida insatser.</p> <p>5c Projektet med NCO förväntas ge statistikunderlag för framtida arbete. Utveckling av metoder för att förebygga och minska effekter av extrema väder, tex. översvämningar, behöver utvecklas.</p>

Viktigaste frågan under målområdet	Boverkets viktigaste insatser	Utvecklingsbehov
<p>Målområde 7 <i>Gott skydd mot smittspridning.</i> Byggnaders tekniska installationer kan utgöra grogrund för Legionella-bakterier.</p>	<p>Genom Boverkets medverkan i projektet Samhällsförvärvad Legionella beskrivs installationernas svaga punkter och ges underlag för framtida insatser.</p>	<p>En nationell haverikommission bör inrättas.</p>
<p>Målområde 9 Ökad fysisk aktivitet. Tillgången till attraktiva parker, grönområden och naturområden nära människors bostäder är en viktig kvalitet och av stor betydelse för hälsan. Utemiljön ger möjligheter till dagliga promenader, lek och motion, att möta andra och omväxlande upplevelser.</p>	<p>Boverkets har i rapporter, handböcker samt på konferenser och seminarier, framförallt riktat till kommunerna och deras fysiska planering, spridit budskapet om gröna områdets betydelse, bland annat för människors rekreation, vardagsfritid och hälsa.</p>	<p>Uppföljning över hur tillgängligheten till grönområden förändras över tiden behöver förbättras.</p> <p>Metoder behöver utvecklas för att bedöma sociala konsekvenser av kommunernas fysiska planering - tillgången på rekreativsområden bör finnas med i bedömningen.</p>

Bakgrund och läsanvisning

Arbetet med denna rapport har sin grund i ett regeringsuppdrag. Så här är uppdraget formulerat i Boverkets regleringsbrev 2004:

" Boverket skall, med utgångspunkt i mål på politikområdes-, verksamhetsområdes- och verksamhetsgrensnivå, identifiera sin roll inom folkhälsoområdet och redogöra för sina nuvarande insatser samt för planerade insatser för att nå det övergripande folkhälso-målet och målen för de elva målområdena. Boverket skall även redovisa hur insatserna avses att följas upp, d.v.s. vilka indikatorer som föreslås att användas för att följa upp de uppsatta folkhälso-målen. Val av indikatorer skall ske i samråd med Statens folkhälsoinstitut. Redovisning skall ske till Socialdepartementet och Statens folkhälsoinstitut senast den 31 augusti 2004".

Bakgrunden till uppdraget är att Folkhälsoinstitutet (FHI) fått regeringens uppdrag att ta fram en Folkhälsopolitisk rapport till hösten 2005. 17 myndigheter, däribland Boverket, har fått i uppdrag att ta fram underlag för detta arbete.

FHI har också skickat (2004-06-03) ett reviderat underlag om indikatorer, mått och statistik om folkhälsoarbetet. Denna remiss ska besvaras i samband med redovisningen av regeringsuppdraget. FHI har också föreslagit en mall för upplägg av Boverkets m.fl. myndigheters redovisning som vi har försökt att följa.

Rapporten innehåller vissa termer som är specifika för Folkhälsoarbetet. T.ex. begreppet "bestämningsfaktor" som avser de faktorer i samhällsorganisationen och människors levnadsförhållanden som bidrar till hälsa och ohälsa. Istället för att utgå från sjukdomar eller hälsoproblem när man skulle formulera mål för folkhälsoarbetet har man valt att utgå från dessa bestämningsfaktorer. En fördel med detta är att målen blir åtkomliga för politiska beslut och kan påverkas genom olika typer av samhällsinsatser. Dessutom placeras huvuddelen av folkhälsoarbetet utanför sjukvården.

Den svenska folkhälsopolitiken utgår från elva målområden. Dessa är:

- 1. Delaktighet och inflytande i samhället**
- 2. Ekonomisk och social trygghet**
- 3. Trygga och goda uppväxtvillkor**
4. Ökad hälsa i arbetslivet
- 5. Sunda och säkra miljöer och produkter**
6. En mer hälsobefrämjande hälso- och sjukvård
- 7. Gott skydd mot smittspridning**
8. Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa
- 9. Ökad fysisk aktivitet**

10. Goda matvanor och säkra livsmedel

11. Minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande

De sex målområden som står i fetstil är mest relevanta för Boverkets verksamhet och behandlas i denna rapport.

Förkortningar

I rapporten används följande förkortningar:

BBR	Boverkets Byggregler
BHU	Bostads- och hyresundersökningen (statistik från SCB)
BRÅ	Brottförebyggande rådet
BVL	Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m. (1994:847), "Byggnadsverkslagen"
BVF	Förordningen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk mm. (1994:1215), "Byggnadsverksförordningen".
EMF	Elektriska och magnetiska fält
FHI	Folkhälsoinstitutet
NCO	Nationellt Center för erfarenhetsåterföring från olyckor
OVK	Obligatorisk ventilationskontroll
PBL	Plan- och bygglagen (1987:10)
SCB	Statistiska centralbyrån
ULF	Undersökningarna om levnadsförhållanden (statistik från SCB)

Boverkets roll

Boverket är den nationella myndigheten för fysisk samhällsplanering, byggande och boende. Vi arbetar på uppdrag av riksdag och regering, i samverkan med andra, för att människor ska få möjlighet till ett bra vardagsliv i ett hållbart samhälle.

Boverket har uppsiktsansvar över plan- och bygglagstiftningen och utvecklingen på bostadsmarknaden. Boverket har ett sektorsansvar för byggsektorn. Vi har också ett sektorsansvar för handikappfrågor med anknytning till verkets verksamhetsområde. Boverket är dessutom målansvarig myndighet för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö samt för den övergripande miljömålsfrågan som avser fysisk planering och hushållning med mark, vatten och byggnader.

Samtliga politikområden som ingår i Boverkets verksamhet har mer eller mindre tydliga kopplingar till folkhälsoarbetet. Dessa kopplingar tillsammans med de verksamhetsområden och verksamhetsgrenar som anges i 2004 års regleringsbrev redovisas översiktligt i tabell 2.

Tabell 2. Översikt över Boverkets verksamhet med koppling till folkhälsa från 2004 års regleringsbrev.

Politikområde	Verksamhetsområde	Verksamhetsgren	Koppling till folkhälsa
Bostadspolitik	Bostadsförsörjning	Omvärldsbevakning och prognoser Generella stöd till bostadsförsörjning Stöd till riktade åtgärder för bostadsförsörjning	Boverket ska bl.a. belysa utvecklingen av integrationen / segregationen i landet och insatser som görs i utsatta bostadsområden. Boverket ska också följa och redovisa utvecklingen av god boendekvalitet i bostäder som byggs med statligt stöd.
	Samhällsplanering och bebyggelseutveckling	Stadsutveckling och regional utveckling Uppsikt och kunskapsförmedling Internationellt samarbete	Fysisk planering och stadsutveckling ska bidra till hållbar utveckling och en god livsmiljö. Planeringsmetoder ska utvecklas som främjar medborgarnas delaktighet samt kommunalt och regionalt samarbete.
Politikområde	Verksamhetsområde	Verksamhetsgren	Koppling till folkhälsa

forts. Bostadspolitik	Kvalitet i byggande och förvaltning	Hållbart byggande och förvaltning Uppsikt och kunskapsförmedling Internationellt samarbete och Europaharmonisering	Omfattar bl.a. att inomhusmiljön ska vara god och byggnader ska vara säkra samt att tillsynen i byggandet fungerar.
Miljöpolitik	Pådrivande och förebyggande miljöarbete	Miljömålsarbete	Boverket är miljömålsansvarig myndighet för miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö samt miljömålsfrågan Fysisk planering och hushållning med mark och vatten samt byggnader. Målen omfattar bl.a. tillgång till grönområden, trafikbuller och god inomhusmiljö.
Kulturpolitik	Konstområdesövergripande verksamhet	Icke-statliga kulturlokaler	Omfattar bl.a. stöd för handikappanpassning av kulturlokaler. Kulturell verksamhet har för övrigt betydelse för människors välbefinnande.
Folkrörelsepolitik	Bidrag till folkrörelser och ideella föreningar	Bidrag till allmänna samlingslokaler	Boverket fördelar medel för bidrag för bl.a. handikappanpassning av allmänna samlingslokaler
Energipolitik	Politik för ett uthålligt energisystem	Energipolitiska åtgärder på kort sikt	Åtgärder för att hushålla med energi får inte inverka menligt på inomhusmiljön ur hälsosynpunkt. Utsläpp från dåliga småskaliga biobränsleanläggningar ska motverkas.

Boverket ska bland annat:

- inom ramen för sektorsansvaret för handikappfrågor vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter
- verka för en mänsklig bostads- och bebyggelsemiljö med bostäder till rimliga kostnader
- verka för ett effektivt, säkert, hälsosamt och miljöanpassat byggande. Det gäller såväl nybyggnad som förvaltning av befintlig bebyggelse. Det gäller också en harmoniserad europeisk byggmarknad
- verka för en hållbar användning av mark och vatten och den fysiska miljön i övrigt både i Sverige och med perspektiv på Europa
- samordna, utveckla, följa upp och rapportera arbetet för att nå de miljömål som vi fått ansvar för.

Mycket av Boverkets arbete går ut på att ha uppsikt över bl.a. tillämpningen av lagar och förordningar, ge råd och informera, visa goda exempel och samordna arbetet mellan olika aktörer. Således har de flesta av Boverkets insatser indirekt påverkan på folkhälsomålen, d.v.s. påverkan sker via andra aktörer.

Planering, byggande och boende i folkhälsoarbetet

Boverkets huvudsakliga ansvarsområden är planering, byggande och boende. Många andra aktörer förutom Boverket är viktiga för att utvecklingen inom dessa sektorer ska främja folkhälsan. I detta avsnitt ges en kort överblick över dessa sektorer koppling till folkhälsoarbetet, de ur Boverkets synpunkt viktigaste lagstiftningarna samt något om ansvarsfördelningen mellan aktörerna.

Planering

Fysisk samhällsplanering styr hur bebyggelsen och olika verksamheter, som bostäder, skolor, arbetsplatser, service och kommunikationer, ska lokaliseras och utformas i förhållande till varandra och hur hushållning med naturresurser, bl.a. mark och vattenområden ska ske. Planeringen får därmed betydelse för att skapa ett välfungerande tryggt och säkert vardagsliv, t.ex. hur långt människor kommer att ha till grönområden, i vilken utsträckning bostäder kommer att utsättas för buller från vägtrafik samt tillgång och utformning av allmänna mötesplatser. Plan- och bygglagen (PBL), är den viktigaste lag som reglerar fysisk planering i Sverige. Det övergripande syftet som anges i portalparagrafen är att främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människor i dagens samhälle och för kommande generationer. Delaktighet och samverkan ses som grundläggande medel i en planering för goda livsmiljöer och lagen innehåller noga preciserade bestämmelser om samråd med berörda etc. Lagen omfattar olika planinstrument, bl.a. översiktsplanering och detaljplanering. Vidare finns det regler om bygglov och krav på utformning samt tillsyn och kontroll av byggverksamheten.

Huvudansvaret för den fysiska samhällsplaneringen har kommunerna. Boverket har enligt 1 kap. 8 § PBL, den allmänna uppsikten över plan- och byggväsendet i Sverige och ska bl.a. följa utvecklingen, ge vägledning till kommuner samt, när det behövs, till regeringen föreslå ändringar i beslutsprocesserna. Länsstyrelsen har tillsynen över plan- och byggväsendet i länet. Olika centrala myndigheter bidrar via länsstyrelserna med kunskapsunderlag till planeringen.

Byggande

Byggandet har flera kopplingar till folkhälsan. Byggnadens utformning får betydelse för hur säker och hälsosam den blir, t.ex. genom barnsäkra fönster och väl fungerande ventilationssystem. Utformningen får också betydelse för hur lätt den blir att sköta, t.ex. hur lättstädad ett badrum blir. Valet och hanteringen av byggprodukter kan också få stor betydelse för hälsan främst för dem som ska bo eller vistas i byggnaden men även för dem som en gång ska riva den och hantera rivningsmaterialet.

Boverkets arbete med sunda och säkra miljöer och produkter baseras förutom på PBL även på byggnadsverklagen, BVL, resp. BVF, byggnadsverksförordningen, samt Miljöbalken.

BVL 2§ anger att byggnadsverk ska uppföras och underhållas så att det uppfyller en rad väsentliga tekniska egenskapskrav när det gäller bärförmåga, stadga och beständighet, säkerhet i händelse av brand, skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö, säkerhet vid användning, skydd mot buller, energihushållning och värmeisolering, lämplighet för avsett ändamål, tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, och slutligen hushållning med vatten och avfall. BVL preciseras ytterligare i förordningen BVF och Boverkets föreskrifter: Boverkets byggregler, BBR, resp. Boverkets konstruktionsregler, BKR.

Boverket utfärdar föreskrifter genom byggreglerna (BBR), men den enskilde byggherren är ansvarig för att reglerna efterföljs i det enskilda bygget. Den kommunala byggnadsnämnden (eller motsvarande) ger bygglov och har ett tillsynsansvar.

Boverket är ansvarig myndighet för miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö, som omfattar delmål om bl.a. buller, radon och ventilation.

Boende

Bostaden är en viktig plats i en människas liv. De flesta lagar mat och äter i bostaden, som också är en plats för vila, sömn, sex och omvårdnad. Bostaden och boendet blir på så sätt en viktig utgångspunkt för människans alla övriga aktiviteter. Tillgång till en bra bostad är därför en viktig bas som påverkar människors hälsa även om det inte alltid är så lätt att visa tydliga samband. Det samma gäller människors möjlighet att vara med och påverka sin boendemiljö, att vara delaktig i olika beslut som rör boendet och även att bostadskostnaderna ska vara rimliga för alla.

Boende eller förvaltningsfasen är den långa fasen i en byggnads livslängd. Fastighetsägaren har här ett stort ansvar för bl.a. underhåll och säkerhet och att tekniska installationer befrämjar en hälsosam boendemiljö. Hur den boende lever i och sköter bostaden är också viktigt för att dess egenskaper ska kunna bibehållas.

I Boverkets uppsiktsansvar ingår att vi ska kunna rapportera om byggandet i landet och peka på områden med balans, brist eller överskott i efterfrågan av bostäder och vilka grupper som särskilt drabbas i bristsituationer.

Boverkets vision

Boverkets vision är att "Alla människor ska ha hög kvalitet i sitt boende". Det innebär bl.a. att alla sociala och etniska grupper i alla generationer – även kommande – i alla skeden av livet ska ha hög kvalitet i sitt boende. Boendet ser vi i vid bemärkelse – det handlar om människans hela livsmiljö. Bostaden ska vara sund och trygg liksom ute- och närmiljön och det ska finnas tillgång och tillgänglighet till handel, rekreationsområden, offentlig och privat service och transportmöjligheter.

För att kunna arbeta mot denna vision har ett antal långsiktiga inriktningsmål tagits fram. Dessa inriktningsmål är följande (Inriktningsmålen i sin helhet presenteras i Boverkets Målinriktningsdokument, Bilaga 2):

1. Ett boende som bygger på demokrati och brukarinflytande.

Som medborgare ska vi ha inflytande över de åtgärder i samhället som skapar ett boende av hög kvalitet och kunna utkräva ansvar. Som boende ska vi ha ett inflytande över våra boendevillkor.

2. Ett socialt hållbart och hälsosamt boende.

Detta innebär bland annat att den boende ska kunna vara stolt över sin boendemiljö. Boendet ska tillfredsställa höga krav på utrymme, funktion, hälsa och säkerhet, utifrån livets skiftande behov.

3. Ett ekonomiskt hållbart boende.

Boendemiljön ska förvaltas omsorgsfullt både utifrån de boendes vardagliga behov och utifrån ett långsiktigt samhällsintresse. Boendekostnaderna ska vara så låga att de inte hindrar någon att bilda hushåll, bo kvar, flytta och skaffa utbildning eller arbete.

4. Ett ekologiskt hållbart boende.

Byggnader och boendemiljöer ska vara utformade och byggda samt användas och förvaltas på ett sådant sätt att de underlättar och uppmuntrar en långsiktigt hållbar hushållning med energi och andra naturresurser.

5. Ett kulturellt hållbart boende.

Boendemiljön ska inge trygghet och stimulera sinnena och ge möjligheter till samtal, lek, kreativitet och eftertanke.

Samtliga dessa inriktningsmål har tydliga kopplingar till Folkhälsoarbetets målområden och bestämningsfaktorer.

Målområde 1. Delaktighet och inflytande i samhället

Inledning

Möjligheten till delaktighet och inflytande är kärnfrågor för ett demokratiskt samhälle och viktigt för ett bra vardagsliv och en god hälsa. I PBL ses delaktighet och samverkan som grundläggande medel i en planering för goda livsmiljöer. Alla människor – såväl äldre som yngre, kvinnor som män samt ungdomar och barn – har erfarenheter att bidra med i samhällsplaneringen. Att människors unika kännedom om den egna livsmiljön (t.ex. bostadsområdet och stadsdelen) tas tillvara i planeringen är förutom en viktig folkhälsofråga också en resurs för politiker och planerare i kommuner. Människor i olika livssituationer, av olika kön och i olika åldrar har skilda erfarenheter och behov och gör olika prioriteringar.

Vårt boende utgör ofta en viktig del av vår identitet. Den som i sin boendemiljö inte blir bemött med respekt och den som inte på ett påtagligt sätt kan påverka sitt boende berövas lätt den självkänsla och självrespekt som behövs för att kunna bli – eller vilja vara – integrerad och delaktig i samhället.

Det är viktigt att det finns arenor och lämpliga platser där medborgarna kan mötas och föra dialog om bl.a. olika frågor som rör den egna omgivningen.

Bostadsföretagen har genom sin förvaltande verksamhet i bostadsområdena ett mycket påtagligt och konkret inflytande över de boendes mest näraliggande vardagsmiljö. För bostadsföretag är det viktigt att ha attraktiva bostadsområden. Vill man ha det måste man ta sin utgångspunkt i de boende och deras behov och önsknings, engagemang och medverkan.

Fysisk tillgänglighet för alla människor till dessa mötesplatser är en grundläggande förutsättning för delaktighet och inflytande i samhället.

Att öka delaktigheten och inflytandet för människor med olika språk och kulturell bakgrund är en stor utmaning.

Boverkets uppdrag och roll samt något om andra aktörer

Boverket har den allmänna uppsikten över plan- och byggväsendet i Sverige. I PBL regleras planprocessen och människors möjlighet till inflytande i denna. När kommunen översiktsplanerar ska samråd hållas för att ge sammanslutningar, myndigheter och i viss mån enskilda medborgare möjlighet till insyn och påverkan. Även vid detaljplanering, då den slutliga avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen görs, finns noggrant angivna regler för medborgarinflytande, samråd och utställning. Erfarenheter visar att planprocessen blir enklare och rationellare ju tidigare medborgarna ges möjlighet till inflytande. Möjligheten att överklaga beslut kan också sägas vara ett viktigt uttryck för människors delaktighet och inflytande i samhället. Reglerna för detta finns också angivet i PBL.

När det gäller kvalitet i byggande och förvaltning så anges krav på bl.a. tillgänglighet i PBL och BVL samt delar av miljöbalken och ett antal EU-direktiv. Boverket skall bedriva uppsikt och har rätt att skriva tillämpningsföreskrifter för delar av lagstiftningarna och samordnar myndighetsföreskrifterna enligt BVL.

Byggherren har det fulla ansvaret för att uppfylla de samhällskrav som finns i bygglagstiftningen med föreskrifter och beslut. Byggnadsnämnden är tillsynsmyndighet och ska ge råd och upplysningar inom sitt område. Rätt att överklaga beslut i plan- och byggärenden har den berörde sakägaren, t.ex. fastighetsägare, bostadsrättsinnehavare, hyresgäster och boende samt hyresgästorganisationer.

I Boverkets regleringsbrev 2004 anges under Politikområde Bostadspolitik och Verksamhetsområde Samhällsplanering och bebyggelseutveckling målet "Fysisk planering skall bidra till hållbar utveckling och god livsmiljö. En fortsatt stadsutveckling skall ske på ett hållbart sätt. Planeringsmetoder skall utvecklas som främjar medborgarnas delaktighet samt kommunalt och regionalt samarbete".

Boverket ska bl.a. redovisa vilka insatser som gjorts för att de nationella målen skall uppnås inom samhällsbyggandet och hur arbetet med att utveckla planeringsmetoder för hållbar utveckling fortskrider. Boverket ska enligt samma regleringsbrev också redovisa vilka insatser som gjorts för att höja kvaliteten i planläggningen och planprocessen, belysa utvecklingen av integration och segregation i landet och de insatser som görs i utsatta bostadsområden i perspektivet av Habitat-agendans och den nationella storstadspolitikens målsättningar. Boverket ska också utveckla lämpliga indikatorer för att följa upp integrationen/segregationen i boendet i olika delar av landet.

I regleringsbrevet 2004 står under Politikområde Folkrorelsepolitik att Boverket skall främja en god tillgång till bra och ändamålsenliga

samlingslokaler för mötesverksamhet och föreningsverksamheter.

Boverkets har antagit ett par inriktningsmål som berör målområde 1 (se bilaga 3).

Insatser som har betydelse för målområdet

Bestämningsfaktorn delaktighet och inflytande

Boverket har alltsedan i starten i slutet av åttiotalet arbetat med medborgarinflytande i den fysiska planeringen. Verket har haft nära samarbete med kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter. Projekten handlar i stora delar om förhållningssätt och processer. Vi har samlat kunskap och belysande exempel, utvecklat arbetsmetoder och spridit Boverkets erfarenheter på konferenser och seminarier. Genom informations-, nätverks- och uppsiktsarbetet får verket kännedom om tillämpningen av regelverken.

Verket upprätthåller ett kontaktnät med övriga centrala verk, som har ett ansvar för att ta fram kunskapsunderlag för den kommunala översiktsplaneringen. Detta ställer krav på ett samspel med centrala, regionala och lokala myndigheter.

Boverket bidrar med expertkunskap i PBL-kommitténs översyn över plan- och bygglagstiftningen.

Boverket har genom ett regeringsuppdrag studerat markanvändning, bebyggelse och rumslig utveckling i ett jämställdhetsperspektiv. Uppdraget redovisades i rapporten "Hela samhället – Jämställdhetsaspekter på fysisk planering och byggd miljö" (Boverket, 1996), som bland annat poängterar betydelsen av att såväl kvinnor som män och barn medverkar i planeringen.

För att öka boendeinflytande i förvaltning av bostäder och för att visa på nyttan av detta har Boverket bland annat anordnat seminarier där goda exempel presenterats och diskuterats.

Hur översiktsplaneringen fortskrider i landet följs årligen upp genom en enkät till länsstyrelserna.

Boverket har påbörjat ett projekt med syftet att höja kvaliteten i planläggningen och planprocessen i översiktsplaneringen. Vi har också har startat ett projekt för att förbättra uppsikten över plan- och bygglagstiftningen. I detta kommer även uppsikten över frågor om delaktighet och inflytande att behandlas.

Boverket får överklagade beslut om detaljplaner och bygglov på remiss från regeringen eller domstolarna.

Bestämningsfaktorn tillgänglighet

Boverket har ett sektorsansvar för handikappfrågor med anknytning till verkets verksamhetsområden. Tillgänglighet för funktionshindrade behandlas relativt utförligt under målområde 2, så här vill vi bara framhålla att Boverket också handlägger ärenden om bidrag för allmänna samlingslokaler samt icke-statliga kulturlokaler samt har tillsyn/ uppsikt över verksamheter med räntebidrag, bostadsanpassningsbidrag, allmännyttiga bostadsföretag m.m. Bidragen handlar till stor del om att göra samlings- och kulturlokalerna tillgängliga för alla.

Boverket följer upp tillämpningen bl.a. genom att delta vid nätverks-träffar och andra arrangemang, exempelvis i kommuners workshops om hur man kan gå tillväga vid genomförandet av tillgänglighetskraven. Boverket har också utfärdat föreskrifter och allmänna råd om förbättrad tillgänglighet till befintliga publika lokaler och allmänna platser.

Exempel på kunskapsunderlag för fysisk samhällsplanering och byggande som Boverket tagit fram och som rör målområde 1:

- Hela Samhället – Jämställdhetsaspekter på fysisk planering och byggd miljö. 1996
- Vem bestämmer – Om medborgarinflytande och kommunal planering. Erfarenheter från Sydlänsprojektet. 1998.
- Rapporten "En stad är mer än sina hus" (Boverket 1999). Under 1999-2000 genomfördes en konferensserie baserad på frågeställningar i rapporten i nära samarbete med länsstyrelser och regionala kommunförbund. En exempelsamling har också tagits fram.
- Unga är också medborgare – Om barns och ungdomars inflytande i planeringen. 2000.
- Planering för hållbar utveckling – Samverkan, delaktighet och partnerskap. 2000.
- Skriften Staden – En diskussion om översiktsplanens roll i större städer. I samarbete med Svenska Kommunförbundet. 2001.
- Delaktighet för alla – Om tillgänglighet i den publika miljön, insyn och samråd och lokala åtgärdsprogram för tillgänglighet. 2001
- Stadsplanera – istället för trafikplanera och bebyggelseplanera. 2002.
- Hållbar utveckling av städer och tätorter i Sverige – Förslag till en strategi. 2004.

Boverket ingår i nätverk och referensgrupper som utvecklar frågor om delaktighet och inflytande. Vi är bl.a. med i Vägverkets nätverk Barn och trafik. Nätverkets syfte är att bevaka barn och ungdomars möjligheter till inflytande.

Boverket har också deltagit i Svenska Kommunförbundets referensgrupp om Hälsosam samhällsplanering och är representerat i Storstadsdelegationens referensgrupp. Storstadsdelegationen samordnar och utvecklar den nationella storstadspolitiken med målen att verka för långsiktigt hållbar tillväxt samt att bryta segregation.

Effekterna av Boverkets insatser är svåra att följa upp, eftersom de är indirekta och verkar via kommuner och länsstyrelser.

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

- Det behövs utbildningsinsatser på olika nivåer om hur människors delaktighet och inflytande kan öka, exempelvis för politiker, tjänstemän som arbetar med planering, byggande, sociala frågor och genomförande av åtgärder i den fysiska miljön, lokala handikapporganisationer, projektörer, fastighetsägare, bostadsföretag, byggherrar och sakkunniga. På så sätt ges en gemensam grund, liksom förutsättningar för och inspiration till diskussioner om förhållningssätt, arbetsmetoder och detaljproblem. Denna insats förutsätter samarbete mellan flera myndigheter och organisationer.
- Goda exempel bör tas fram och spridas. De kan bl.a. handla om hur man kan göra för att få framgång i att engagera allmänheten i den fysiska samhällsplaneringen, öka tillgängligheten samt öka de boendes medinflytande i förvaltningen av bostäder och bostadsområden.
- Kommunala strategier bör tas fram för hur dialogen mellan kommun och allmänhet ska föras och hur resultaten av dialogen ska hanteras. Trots ändrade attityder och nya förhållningssätt som öppnat för större delaktighet, saknar de flesta kommuner sådana strategier. Informella möten och nätverk behövs i ett tidigt skede när problemen ska formuleras.
- Metoder bör utvecklas för att kunna följa upp effekter av insatser för att öka delaktighet och inflytande i planering, byggande och boende.

Indikatorer

Boverket anser att politikområdet Bostadspolitik bör omnämnas i FHI:s text om målområdet, därför att människors möjligheter till inflytande och delaktighet i sin boende- och närmiljö är så viktig. Detta är också något som poängteras i Agenda-21.

Vi avstyrker FHI:s förslag att indikatorn "Boendesegregation (kvot utrikesfödda – Sverigefödda)" kopplas till målet "Alla stadsdelar bör uppfattas som attraktiva och trygga". Vi ser inte nyttan med den indikatorn – snarare ger den negativa associationer. Boverket har just inlett ett arbete med att utveckla indikatorer för att följa integrationen i boendet av flyktingar och invandrare, och återkommer med resultaten av detta.

FHI föreslår att "Valdeltagande, andel röstande i politiska val på kommun- och nationell nivå" ska användas som indikator för målet att ungdomar ska ha verklig möjlighet till delaktighet och inflytande. Boverket anser att indikatorn är olämplig eftersom det endast är ungdomar över 18 år som får delta i sådana val.

I Boverkets bostadsmarknadsenkät som årligen går ut till landets alla kommuner finns två frågor som behandlar delaktighet och inflytande.

I den första frågan ombeds kommunerna ange om de för närvarande arbetar särskilt mycket med bl.a.:

- tillgänglighet i offentlig miljö
- att öka barns och ungdomars inflytande i samhällsplaneringen
- att öka kvinnors delaktighet i samhällsplaneringen.

I den andra frågan efterfrågas om några särskilda insatser är på gång för att förbättra förhållandena i bostadsområden där det oftast eller ibland är uthyrningssvårigheter, t.ex:

- ökat inflytande för de boende över den egna bostaden
- ökad delaktighet för de boende i planeringen och utvecklingen av bostadsområdet
- särskilda insatser för att öka gemenskapen i bostadsområdet.

Frågorna är som synes relevanta för målområdet och skulle efter viss bearbetning kunna ge underlag för att följa utvecklingen. Om en indikator ska tas fram bör också mer kvalitativa och direkta metoder användas, t.ex. genom att intervjua människor om de känner att de har inflytande och är delaktiga.

Målområde 2. Ekonomisk och social trygghet

Målområdet berör flera av Boverkets verksamhetsområden. Därför har vi valt att indela skrivningen i följande underrubriker:

- a. Tillgång till bostad, kostnad för bostad
- b. Tillgänglighet för funktionshindrade
- c. Trygghet mot brott i boendet

a. Tillgång till bostad, kostnad för bostad

Inledning

Försörjning och arbete är de viktigaste komponenterna för att komma in i samhället, vilket också framhålls i FHI:s underlag. Vägen mot arbete och försörjning blir dock svårare om inte boendeförhållandena är trygga. Via vårt boende länkas vi på ett mycket omedelbart sätt till det samhälle vi lever i. Bostaden och den omgivande boendemiljön utgör i hög grad den plattform utifrån vilken vi går ut och möter världen. Den som inte har drägliga boendeförhållanden har svårt att klara övriga delar av livet, till exempel hälsa, utbildning och arbete. I många regioner råder bostadsbrist, vilket leder till osäkra boendesituationer för ekonomiskt resurssvaga grupper, bland annat ungdomar. Många har inte egna hyreskontrakt utan hyr i andra hand eller är inneboende och kan på kort varsel tvingas flytta. En allvarlig stress för många människor är också höga boendekostnader i kombination med låga inkomster som gör att det finns lite pengar kvar att leva av när boendet är betalt. Trångboddhet kan leda till att barnen får svårt att sköta sina läxor och att bostäderna slits på ett onormalt sätt. Det kan bli en "inlåsningsseffekt" när människor av ekonomiska skäl inte har möjlighet att byta till ett bättre boende.

Det är svårt att visa tydliga statistiska samband mellan tillgång till bra bostad till rimlig kostnad och hälsa, men Boverket delar FHI:s uppfattning om att ett sådant samband finns. Tydligast är sambandet mellan ohälsa och hemlöshet.

Boverkets uppdrag och roll samt något om andra aktörer

I regeringens regleringsbrev 2004 för Boverket anges bl.a. som målsättning att alla skall ges förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader och att Boverket ska verka för lägre bygg- och boendekostnader i bostäder med god kvalitet.

Boverket har ansvaret för ett av delmålen i den nationella ungdomspolitikerna; "Antalet kommuner som i tillräcklig omfattning har bostäder som är lämpliga för ungdomar ökar under 2001-2003".

Boverket har 2002 till regeringen redovisat etappmål för hur myndigheten skall kunna uppfylla sin del av de handikappolitiska målen.

Svensk bostadspolitik har sedan mer än 50 år grundats på en uppgiftsfördelning där staten har det övergripande ansvaret för lagstiftning och ekonomiskt stöd till bostadsbyggandet och kommunerna har ansvaret för planering och det övergripande ansvaret för genomförandet.

När det gäller tillgången på bostäder ska varje kommun planera bostadsförsörjningen så att alla i kommunen kan leva i goda bostäder (Lag 2000:1383). Det gäller alla invånares behov av bostäder men vissa grupper kan behöva uppmärksammas särskilt, t.ex. äldre och funktionshindrade eller ungdomar. Boverkets roll är att följa utvecklingen och att ge stöd och information till olika aktörer. Länsstyrelserna arbetar också med kommunernas boendeplanering genom att ge råd och underlag till planeringen och kan t.ex. initiera och främja ett mellankommunalt samarbete.

I byggandet av goda bostäder är de viktigaste aktörerna byggherrar och olika byggtreprenörer. Boverket administrerar räntebidrag och Riksförsäkringsverket/Försäkringskassan har hand om bostadsbidragen. Fastighetsägarna ansvarar för kvaliteten i bostäderna under förvaltningsfasen vilket även de boende har ett visst ansvar för. Det är fastighetsägaren som "sätter pris" på bostaden.

Insatser som har betydelse för målområdet.

Ett av målområdets bestämningsfaktorer är "tillgång till bostad". För denna bestämningsfaktor gör Boverket följande insatser:

- Boverket arbetar med att följa byggkostnader (som ju påverkar boendekostnaderna). I februari 2001 fick Boverket även i uppdrag att inrätta ett Byggkostnadsforum. Boverkets Byggkostnadsforum ska verka för en ökad effektivitet och lägre kostnader i byggande och boende genom att fungera som kunskaps- och idébank för byggherrar, kommuner, myndigheter och byggtreprenörer. Syftet är bland annat att förmedla kunskap om byggprojekt eller byggprocesser som leder till att man kan bygga billigt, utan att försämra kvalitén eller utrustningsstandarden.
- Boverket har enligt regleringsbrevet 2004 i uppdrag att beskriva och analysera hushållens boendevillkor, boendeutgifter och inkomster efter upplåtelseform och ur ett regionalt perspektiv.

- Boverket administrerar bidrag såsom räntebidrag, studentbostadsbidrag och investeringsbidrag. En utvärdering av effekterna av stöden till bostadssektorn pågår just nu och ska vara färdig i slutet av 2004.
- Boverket utvärderar, tillsammans med Försäkringskassan i Skåne och Institutet för bostadsforskning i Gävle, vilka konsekvenser som kan ha uppkommit på grund av de regelförändringar av bostadsbidragen som genomfördes 1996 och 1997. Bland annat undersöks konsekvenser av begränsningen av den bidragsgrundande bostadsytan.
- Regeringen har i juni 2004 uppdragit åt Riksförsäkringsverket att i samverkan med Boverket redovisa bostadsstandarden för barnfamiljer med och utan bostadsbidrag. Redovisningen ska lämnas senast 1 november 2004.
- Boverket ger tre gånger om året ut "Indikatorer – Utvecklingen på bygg-, bostads- och kreditmarknaden". Syftet med denna är att sprida kunskaper och ge överblick och prognoser inom områden som är av intresse för bostadsförsörjningen och plan- och byggväsendet. Indikatorerna kan ge framförhållning och tidiga varningssignaler.
- Varje år går Boverkets Bostadsmarknadsenkät ut till samtliga kommuner i landet. Bostadsmarknadsenkäten omfattar bl.a. frågor om läget på bostadsmarknaden och förväntat bostadsbyggande under de närmaste åren.
- Boverket har tagit fram rapporter om bl.a. studentbostäder och äldres boendesituation. En rapport om trångboddhet håller på att tas fram.
- Boverket har inlett ett projekt som syftar till att utveckla indikatorer för att följa integrationen i boendet av flyktingar och invandrare.

Boverket försöker i sina utvärderingar jämföra olika gruppers situation på bostadsmarknaden. Barnfamiljer med låga inkomster, ungdomar och familjer med invandrabakgrund har ofta en svag position på bostadsmarknaden och har därför särskilt uppmärksammas av Boverket. Boverket har också studerat äldres boendesituation.

Boverkets insatser påverkar bestämningsfaktorn "Tillgång till bostad" indirekt via administrativa och ekonomiska styrmedel (bidrag) och information till bl.a. kommuner, länsstyrelser, fastighetsförvaltare och regeringen.

Det är svårt att mäta insatsernas effekter på målområdet. Det finns statistik över bidragen men det är inte klargjort om dessa alltid leder till minskade boendeutgifter för hushållen. Som ovan nämnts pågår

en utvärdering av detta. Det är också svårt att få fram statistik som visar uppenbara samband mellan bestämningsfaktorn "Tillgång till bostad" och hälsan.

Boverket samverkar med flera myndigheter när det gäller dessa frågor:

- med Socialstyrelsen när det gäller hemlöshet. Boverket är med i en referensgrupp för ett projekt som syftar till att motverka hemlöshet. Projektet ska bland annat utveckla en standardiserad metodik för att inventera hemlöshet. Boverket samverkade också med Socialstyrelsen i regeringsuppdraget om behovet av särskilda boendeformer för äldre och funktionshindrade (2003)
- med Ungdomsstyrelsen genom återkommande samtal om frågor om bostäder för ungdomar
- med SCB när det gäller utveckling av statistik kring boendeutgifter (ett treårigt projekt).

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

- Statistiken över hur många personer som är hemlösa i Sverige idag måste förbättras. Den senaste statistiken om hemlöshet baseras på en undersökning som gjordes av Socialstyrelsen 1999. För att motverka hemlöshet krävs en aktiv bostadspolitik. Det innebär att stat och kommun utnyttjar t.ex. bostadsförmedling som instrument till bostadsförsörjningen. Det är dock oftast inte tillräckligt med enbart boendeinsatser för de hemlösa. De behöver också annat stöd.
- Boverket anser att nya bestämmelser borde införas som liknar den bostadsanvisningsrätt som upphävdes med dåvarande bostadsförsörjningslag 1993. På så sätt skulle kommunen kunna hjälpa hushåll med en svag ställning på bostadsmarknaden till ett boende.
- Statistiken om trångboddhet behöver utvecklas (se nedan).
- Bostadsbidraget bör stärkas för att förbättra situationen för utsatta grupper. Boverket anser att den del av bostadsbidraget som är relaterat till bostadskostnaden ska finnas kvar och stärkas.
- Byggandet av hyresbostäder behöver öka i tillväxtregionerna. Äldre bostäder, bl.a. i miljonprogrammets bostadsområden, behöver utvecklas och underhållas.

Indikatorer

Kommentarer till FHI:s förslag till indikatorer:

Indikator **"Bostadsmarknadsläget per kommun mätt som andel och antal kommuner med bostadsbrist"**: Boverket konstaterar att indikatorn är otillräcklig och kopplingen mellan indikatorn och folkhälsan är otydlig. Den minsta mätenheten är kommunen och statistiken går inte heller att dela upp på socioekonomiska grupper. Det behövs fördjupad kunskap om i vilka områden bostadsbristen finns och hur olika grupper drabbas. Den kunskapen har vi inte idag. Som framgår är Boverket tveksam till FHI:s förslag till indikator, men statistik kan fås från vår årliga Bostadsmarknadsenkät till kommunerna.

Indikator **"Hushållens utgifter för boende mätt som bostadskonsumtionens andel av disponibel inkomst"**: En brist med denna indikator är att den inte säger något om hur mycket pengar som är kvar efter att boendeutgiften är betald. Exempelvis kan en höginkomsttagare som har en hög hyra (bostadskonsumtionen utgör en stor andel av disponibel inkomst) ha mer pengar över efter att hyran är betald än en låginkomsttagare med låg hyra (bostadskonsumtionen utgör en liten andel av disponibel inkomst). Boverket föreslår istället indikatorn: **"Hushållens konsumtionsutrymme per konsumtionsenhet efter att boendet är betalt"**. Ett sätt att jämföra hushållens ekonomiska standard är att relatera inkomsterna till hur många personer som ska försörjas med hushållets inkomster efter att boendet är betalt. Genom att dividera hushållets disponibla inkomst efter att boendet är betalt med en konsumtionsvikt kan vi ta hänsyn till att hushållen består av olika antal hushållsmedlemmar och att hushållen därför behöver olika stor disponibel inkomst kvar för att få samma ekonomiska standard (se mer om konsumtionsutrymme och konsumtionsenhet i bilaga 2). Boverket anser att denna indikator är bättre än den som FHI föreslagit, eftersom den tydligare visar på de hushåll som har en verkligt pressad ekonomisk situation efter att boendet är betalt. Boverket kan tillhandahålla statistik för denna indikator, eftersom Boverket två gånger per år ska lämna rapport om hushållens boendeutgifter och inkomster till Finansdepartementet.

En indikator om **antalet hemlösa** uppdelat på olika regioner hade varit önskvärt, men som tidigare nämnts är dataunderlaget alltför dåligt i nuläget.

FHI föreslår indikatorn **"Andel trångbodda mätt enligt trångboddhetsnorm 2 och 3"** för bestämningsfaktorn "Bostadsutrymme". Boverket ställer sig bakom förslaget men konstaterar samtidigt att statistiken om trångboddhet behöver förbättras. Eftersom det inte gjorts några totalundersökningar (folk- och bostadsräkningar) i Sverige sedan 1990, saknas ett heltäckande statistikunderlag om trångboddhet. Den statistik som finns baseras

på urvalsundersökningar. I urvalsundersökningar (som till exempel BHU och ULF) är det ofta svårt att tillräckligt väl fånga upp mindre grupper, till exempel trångbodda. Dessutom är bortfallet i urvalsundersökningarna tämligen stort. För BHU år 2000 låg exempelvis svarsfrekvensen på cirka 50 procent. Ytterligare en faktor som medverkar till att trångboddhet är svår att fånga statistiskt är att många människor som är extremt trångbodda har utländsk bakgrund och språksvårigheter kan medföra att de har problem med att besvara såväl enkäter som frågor ställda i muntliga intervjuer. Ett problem med statistik över andel/antal trångbodda personer/hushåll är också att det ofta är ett medelvärde för ett antal olika bostadsområden som redovisas. Andelen trångbodda personer kan ju skifta mellan olika områden – till och med mellan olika kvarter. Ytterligare ett skäl till att befintlig statistik över trångboddhet inte fångar "hela verkligheten" är att "svartboende" inte syns i statistiken. Hushåll kan bli extremt trångbodda genom att släktingar och vänner bor inneboende, fast de har en hemadress någon annanstans i Sverige.

Som komplement till FHI:s förslag till indikator om trångboddhet skulle – trots alla dessa svårigheter – Boverket ändå vilja föreslå indikatorn **"Andel barn i skolåldern som saknar eget rum"**, för att lyfta fram barnperspektivet.

Möjlig statistik för att kunna följa denna indikator:

- SCB:s urvalsundersökning Bostads- och hyresundersökningen (BHU) redovisar statistik över andel trångbodda hushåll enligt norm 3, uppdelat på bland annat hushåll med barn 0-19 år.
- SCB:s urvalsundersökning Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) redovisar statistik över andel trångbodda personer enligt norm 3, uppdelat på bland annat åldersgrupper (16-74 år) och "föräldrar med äldre barn (7-18 år)"
- Intervjuundersökningen Levnadsnivåundersökningen (LNU) (görs av SCB på uppdrag av Institutet för social forskning vid Stockholms universitet) redovisar bland annat "Andel skolbarn (10-18 år) som har eget rum." uppdelat på årskurserna 3-6 och 7-9.

b. Tillgänglighet för funktionshindrade

Inledning

Den byggda miljön ska vara tillgänglig, användbar och attraktiv samt inbjuda till delaktighet för alla. Människor med funktionshinder i alla åldrar, både flickor och pojkar, kvinnor och män, ska kunna delta fullt ut i samhällslivet. Detsamma ska gälla för andra grupper, t.ex. för de 25 procent av hushållen som inte har tillgång till bil. Tillgänglighet är ett allmänt och brett begrepp som kan omfatta mycket. I detta avsnitt har Boverket dock avgränsat frågan till att gälla just tillgänglighet för funktionshindrade. Det är en särskilt utsatt grupp och det är också så att insatser som görs för att förbättra tillgängligheten till den bebyggda miljön för dem i regel ökar tillgängligheten för alla. Med tiden får för övrigt de flesta nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Inte minst för äldre ger bostaden och boendemiljön trygghet och identitet och möjligheter till kvarboende är därför viktigt för hälsan.

Boverkets uppdrag och roll och något om andra aktörer

Enligt Boverkets instruktion har vi ett samlat ansvar, sektorsansvar, för handikappfrågor med anknytning till verkets verksamhetsområde. Verket ska inom ramen för detta ansvar vara samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till övriga berörda parter.

Boverket har också ett ansvar för plan- och bygglagstiftningen. Tillgänglighetsfrågor regleras på flera ställen i PBL, BVL och BVF. I den sistnämnda anges t.ex. att "Byggnader, som innehåller, bostäder, arbetslokaler eller lokaler till vilka allmänheten har tillträde, skall vara projekterade och utförda på sådant sätt att bostäderna och lokalerna är tillgängliga för och kan användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga..."

Andra viktiga aktörer när det gäller tillgänglighet är kommunerna som ansvarar för planeringen och den fysiska miljön. Yrkesgrupper som deltar i planeringsarbetet är bland andra arkitekter, trafikingenjörer, miljöexperter, representanter för kollektivtrafik, handikappsekreterare och tillgänglighetsrådgivare. Kommunens byggnadsnämnd har ansvaret för tillsynen över byggandet i kommunen och ger bl.a. bygglov, rivningslov, marklov och förhandsbesked. I byggandet är byggherrar, fastighetsbolag, byggföretag och arkitekter viktiga aktörer, bland annat när det gäller att i praktiken tillämpa reglerna som anges i plan och bygglagstiftningen.

Huvudregeln i bygglagstiftningen är att det är den som äger ett byggnadsverk, d.v.s. en byggnad eller annan anläggning, som ansvarar för underhållet. Ett byggnadsverk ska underhållas så att bl.a. de tekniska egenskaperna, som bygglagstiftningen krävde när byggnadsverket uppfördes eller ändrades, i huvudsak bevaras under en ekonomiskt rimlig livslängd. I vissa avseenden kan det krävas att

ägaren ska förbättra vissa egenskaper. Detta gäller bl.a. tillgänglighet och användbarhet i offentlig miljö. Också en byggnads yttre och tomt ska underhållas. Byggnadsnämnden kan ställa ägaren till svars om han eller hon inte sköter underhållet.

I Boverkets regleringsbrev för 2004 anges bl.a. att Boverket ska redovisa åtgärder som gjorts för att stödja och informera olika aktörer så att de medverkar till att kraven på tillgänglighet och användbarhet beaktas i planering och byggande, liksom insatser för att tillgänglighetsfrågor beaktas i den fysiska planeringen. Boverket ska även redovisa vilka insatser som gjorts för att utveckla rättssäkerheten samt principer för delaktighet och gott bemötande vid hanteringen av bostadsanpassningsbidraget, liksom beskriva hur arbetet med goda tillgänglighetslösningar vid bidragsgivning till annat än bostäder fortskrider. I regleringsbrevet sägs också att Boverket ska bistå Socialstyrelsen i arbetet med att skapa bättre underlag för att följa levnadsvillkoren för personer med funktionshinder.

Boverkets insatser som har betydelse för målområdet

- Boverket arbetar med regler (till exempel Boverkets Byggregler (BBR), Enkelt avhjälpna hinder (HIN)). I byggreglerna och i Boverkets konstruktionsregler (BKR) finns information för den som ska bygga nytt (alltifrån brandskydd till ventilation i nya byggnader). Boverket arbetar också med allmänna råd, exempelvis Boverkets Ändringsråd (BÄR). I augusti 2004 har Boverkets styrelse beslutat om ”Boverkets föreskrifter och allmänna råd om användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader” (ALM).
- Boverket är tillsynsmyndighet för bostadsanpassningsbidraget, vilket bland annat innebär att Boverket tar fram en handbok och anordnar informationsmöten om bidraget. Målgruppen är främst kommunernas handläggare.
- Boverket arbetar också med andra bidrag (exempelvis räntebidrag, hyres- och investeringsbidrag, hissbidrag, bidrag till allmänna samlingslokaler). Vi administrerar bidrag och tar fram information och föreskrifter för bidragen. Vi hanterar också överklagade bidragsärenden.
- Rapporten: ”Bra bostadsutformning – Regler, kvalitet, kostnader och exempel för flerbostadshus” gavs ut av Boverket 2003.
- Konferenser om enkelt avhjälpna hinder och allmänna platser kommer att hållas i Boverkets regi under hösten 2004 eller våren 2005.
- Boverket arbetar med en idébok om tillgänglighet i stadsmiljön och enkelt avhjälpna hinder.

- Boverket medverkar i det statliga "Designåret – 2005" ("Design för alla")
- Boverket medverkar med expertis i PBL-kommitténs utredning som syftar till att se över plan- och bygglagstiftningen och bland annat ska överväga och redovisa hur målen för den nationella handikappolitiken beaktas i plan- och byggprocessen.

Om man vill försöka mäta insatserna kan Boverkets årliga rapport om bostadsanpassningsbidraget säga något.

Handikappsombudsmannen har samlat in uppgifter om kommunernas tillgänglighetsplaner. Uppgifter om hur många som deltagit i konferenser och hur många exemplar av våra publikationer som har spritts går också att ange. Effekterna av våra insatser är svåra att mäta eftersom de flesta är indirekta. Vi bedömer dock att våra insatser, särskilt när det gäller byggreglerna, har och har haft stor betydelse för att förbättra tillgängligheten i bebyggd miljö. Det skulle vara mycket negativt för tillgängligheten om Boverket inte gjorde ovan beskrivna insatser. Detta skulle i sin tur innebära ökade kostnader för samhället, t.ex. för läkarhembesök, färdtjänst och hemtjänst. Framförallt skulle det innebära mycket sämre livskvalitet för de äldre och funktionshindrade. Den demografiska utvecklingen med en kraftigt ökad andel äldre och så kallade "äldre äldre" i samhället gör att vinsterna som följer av ökad tillgänglighet ökar alltmer.

Även den nytta som åtgärderna gör för andra grupper i samhället är väsentlig. Exempelvis kan personer med barnvagnar, shoppingkärror eller matkassar ha stor nytta och glädje av att det blir lättare att röra sig i den publika miljön. En tillgänglig bebyggd miljö gör livet lättare för de flesta av oss – åtminstone under någon del av livet. Såväl ur jämställdhetssynpunkt som ur jämlikhetssynpunkt är det en fördel att miljön blir mer generös och kräver mindre av användaren. Detta gäller också barn. Barn är exempelvis ofta korta, och får lättare att ta sig fram om reglage, handtag och manöverdon placeras lägre. Likaså är de hjälpta av tydliga, logiska miljöer som ju också regleras av de föreslagna reglerna. Det är viktigt att varje människa redan från småbarnsåldern får en möjlighet att känna delaktighet. För funktionshindrade barn är en tillgänglig och användbar miljö inte bara en förutsättning för att kunna vara självständig. Miljön påverkar också barnets utveckling.

Boverket samverkar med en rad myndigheter i tillgänglighetsfrågor, bl.a.:

- Trafikverket (Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Vägverket, Banverket) och Rikstrafiken som arbetar för kollektivtrafiken ska vara tillgänglig till år 2010 och också tar fram riktlinjer för fysisk utformning och gemensamma funktioner på stationer och terminaler

- Socialstyrelsen (arbete med att ta fram metod för att mäta funktionshindrades levnadsförhållanden)
- Riksantikvarieämbetet (konferenser)
- Svenska kommunförbundet (konferenser)
- HANDSAM-gruppen (trafikverken och Rikstrafiken) arbetar med tillgänglighet (informellt kontaktforum)
- Handikappombudsmannen (många löpande kontakter och konferenser)
- Länsstyrelserna (bostadsutformning i samband med bidrag, utbildningar, konferenser)
- Tillgänglighetsintresserade kommuners nätverk

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

- Metoder för att utvärdera insatser behöver utvecklas.
- Det behövs bättre statistik om användbarhet och tillgänglighet i bebyggd miljö. Detta är en resursfråga – det tar mycket tid, pengar och resurser i anspråk att samla in sådan statistik. SCB skulle kunna genomföra en återkommande urvals/intervjuundersökning (liknande ULF) om fysisk tillgänglighet i bostadshus och bostadsområden. Boverket har dock inte resurser för att beställa detta i dagsläget. I framtida lägenhetsregister är det viktigt att uppgifter om våningsplan och hissar samlas in och att det anges i vilken mån bostäderna är tillgängliga med rullstol.
- Det är önskvärt att tillgänglighet tas upp i byggnadsdeklarationer av bostäder och att sådana används oftare. Detta skulle både sätta fokus på frågan och kunna ge ett bättre statistikunderlag. Utredningen om Byggnadsdeklarationer har nyligen (2004) lagt fram sitt delbetänkande, men i detta behandlades inte tillgänglighetsfrågor.

Indikatorer

FHI föreslår för bestämningsfaktorn "Fysisk tillgänglighet" indikatorn **"Bostadens tillgänglighet mätt som andel personer med tillgång till hiss till bostaden respektive som har en bostad som är tillgänglig med rullstol"**.

Boverket anser att det är intressant att veta hur många trappuppgångar som har hiss men det säger inte så mycket om huruvida ett hus är fysiskt tillgängligt eller inte. Man måste också veta hur entréplan och stannplan ser ut. Finns det halvtrappor till och från hissen? Är hissen tillräckligt bred att rymma en rullstol? Är själva entrén tillgänglig? Är utemiljön (väg till/från parkeringsplats exempelvis) tillgänglig? Tillgång till hiss är ju i regel inte heller

aktuellt för dem som bor i enplanshus. Boverket anser därför att den andra delen i indikatorförslaget "andel personer som har en bostad som är tillgänglig för rullstol" är mer relevant, men samtidigt svårare att mäta.

c. Trygghet från brott i boendet

Trygghet är ett av de mest grundläggande och starkaste mänskliga behoven och är centralt för människors välbefinnande och upplevelse av den bebyggda miljön. Känsla av otrygghet kan bero på så många olika faktorer som till exempel risken för att råka ut för trafikolyckor eller andra olycksfall eller risken att drabbas av brott mot person och egendom. "Trygghet" är således ett brett område, men här har Boverket valt att avgränsa frågan till trygghet från att bli utsatt för brott. I bostadsområden och stadsmiljöer känner sig alltför många människor otrygga och rädda för att bli utsatta för brott. För stora grupper av människor, framförallt kvinnor och äldre, begränsar rädslan påtagligt vardagens möjligheter att använda bostads- eller stadsmiljön.

Graden av rädsla för brott har sannolikt samband med den allmänna tryggheten i samhället och de villkor som människor lever under. Det finns forskningsresultat som pekar mot att människor som lever i goda levnadsomständigheter visar mindre rädsla än människor som lever under mer osäkra villkor. Rädslan kan ha sin grund i faktiskt iakttagen brottslighet och risken för att själv bli utsatt för våld eller att bli bestulen på ägodelar. Men rädslan kan också förklaras med brister i information och kunskap. De föreställningar om våldets utbredning och karaktär som förmedlas via massmedia har stor betydelse för rädslans omfattning och kan leda till att människor inte vågar utnyttja det offentliga rummet.

Om människor är rädda och därför inte använder en plats blir den sociala kontrollen sämre. I sin yttersta konsekvens kan otryggheten leda till att vi i ökad omfattning vidtar brottsförebyggande åtgärder och steg som inte är sakligt motiverade och därmed skapar ökad rädsla och fler skyddsåtgärder. Vi riskerar att få bostadsområden som blir allt mindre attraktiva och hamnar i en negativ spiral genom att de som har möjlighet flyttar därifrån. Vi riskerar också att få förskansade och slutna bostadsområden liknande det som i USA kallas "gated communities".

Boverkets uppdrag och roll samt lite om andra aktörer

Det står inte något uttryckligen om trygghet mot brott i Plan- och Bygglagen, men Boverket har antagit följande inriktningsmål
"....Boendemiljön ska skapa trygghet och stimulera till deltagande i

samhällslivet genom goda kommunikationer och god tillgänglighet till service, mötesplatser och rekreation..” Det innebär bl.a. ett gott vardagsliv för människor, där man på alla platser i vardagen: där man bor, arbetar, handlar, rekreerar sig eller när man förflyttar sig, kan känna sig trygg och säker.

Trygghet mot brott är också en viktig aspekt i en god bebyggd miljö, vilket Boverket har påtalat i samband med miljömålsarbetet (God bebyggd miljö – Fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet, Boverket 2003). Boverkets roll när det gäller brott i bebyggelsen är att ge kunskapsunderlag och planeringsråd till kommunerna samt att skriva byggregler och göra informationsinsatser om förvaltning och underhåll till byggherrar, förvaltare och fastighetsägare.

Kommunerna har i sin fysiska planering möjlighet att lyfta fram trygghetsskapande och brottsförebyggande aspekter. I översiktsplanen kan kommunen göra policyuttalanden som blir vägledande för senare beslut och för mer detaljerade planer. Översiktsplanen kan innehålla idéer om hur stadens struktur bör utvecklas för att motverka brott och otrygghet, idéer om hur bebyggelsemiljön bör blanda bostäder, arbetsplatser och handel för att skapa befolkade platser större delen av dygnet eller idéer om hur kommunikationer ska utvecklas för att befrämja trygghet.

I samband med att en byggnad och dess närmiljö utformas och byggs finns många möjligheter att påverka hur säkert och tryggt området blir och att minska möjligheten att begå brott. Det kan handla om hur byggnader lokaliseras i förhållande till varandra och till omgivande vägar och gångstråk. Det kan också handla om var och hur olika funktioner, som entréer, tvättstugor, lägenhetsförråd och parkering, lokaliseras och utformas. Inbrottssäkra fönster, dörrar och lås har genom försäkringsbolagens krav blivit självklart.

Förvaltning och underhåll av bostadsområden, såväl husen som deras närmiljö, är av stor betydelse för människors upplevelse av trygghet. Bristande vård av hus och närmiljö kan leda till förfall som i sin tur sänder signaler till de boende att området är på nedgång. Det kan leda till att den mer resurstarka delen av befolkningen flyttar ut och att området får en negativ utveckling.

Om man ska försöka beskriva skillnaden mellan brottsförebyggande åtgärder i den fysiska miljön och andra brottsförebyggande åtgärder kan det vara klagörande att använda begreppen "social brottsprevention" respektive "situationell brottsprevention" (se rutor nedan). Den sociala brottspreventionen är främst inriktad på förövarna och tar sikte på att reducera antalet brottslingar. Det kan till exempel handla om välfärdspolitik med inriktning på att ge barn goda uppväxtförhållanden eller minska arbetslösheten. Social

brottsprevention är ett långsiktigt arbete där resultaten kanske inte syns förrän efter många år.

Den situationella brottspreventionen är i huvudsak inriktad på brottstypen och tar sikte på att minska antalet tillfällen till brott. Tanken är att det ska bli svårare och mer riskabelt att begå brott. Ett medel kan då vara planering, utformning och förvaltning av miljöer. Hinder för att minska tillfällen till brott kan delas in i fysiska hinder, symboliska hinder och sociala hinder.

Social och situationell brottsprevention kompletterar varandra i samhällets arbete för att minska den typ av brottslighet som skapar omfattande otrygghet för människor, det vill säga våld, skadegörelse, inbrott och stöld. Boverket arbetar i huvudsak med den situationella brottspreventionen. Insatserna handlar om att ta fram kunskapsunderlag, sprida information och delta i standardiseringsarbete.

Social brottsprevention	Situationell brottsprevention
<p>Den sociala brottspreventionen är främst inriktad på förövarna och tar sikte på att reducera antalet brottslingar. Det kan till exempel handla om välfärdspolitik med inriktning på att ge barn goda uppväxtförhållanden eller minska arbetslösheten. Social brottsprevention är ett långsiktigt arbete där resultaten kanske inte syns förrän efter många år. Social brottsprevention kan handla om</p> <ul style="list-style-type: none"> • välfärdspolitik • minska orättvisor i samhället • skapa jämlika och jämställda levnadsvillkor • ge barn och ungdomar god uppväxtmiljö • meningsfull sysselsättning 	<p>Den situationella brottspreventionen är i huvudsak inriktad på brottstypen och tar sikte på att minska antalet tillfällen till brott. Tanken är att det ska bli svårare och mer riskabelt att begå brott. Ett medel kan då vara planering, utformning och förvaltning av miljöer. Hinder för att minska tillfällen till brott kan delas in i</p> <ul style="list-style-type: none"> • fysiska hinder • symboliska hinder • sociala hinder

Situationell brottsprevention

Fysiska hinder	Symboliska hinder	Sociala hinder
Lås, galler, stängsel, kameror, motståndskraftiga material, "gated communities"	Förvaltning (skötsel, skräp, klotter) Vacker och omsorgsfullt utformad miljö Rumsliga ansvarsförhållanden	Formell kontroll: poliser, vakter Informell kontroll: se andra och själv vara sedd i vimlet bland främlingar i stadscentrum, se, vara sedd och känna igen bland grannar i bostadsområdet

Insatser som har betydelse för målområdet

- Boverket har följt det pågående arbetet inom CEN (Comité Européenne de Normalisation – Europas gemensamma organ för standardisering) med att ta fram en europeisk standard för brottsförebyggande planering och byggande.
- Boverket har i rapporten "Brott, bebyggelse och planering", Boverket 1998, gjort en kunskapsinventering om hur planering och utformning av bebyggelseområden och enskilda byggnader påverkar brottsligheten. Arbetet var ett regeringsuppdrag.
- År 2001 gav regeringen Brottsförebyggande rådet (BRÅ) i uppdrag att, i samverkan med Boverket och Rikspolisstyrelsen (RPS) och i samråd med Svenska Kommunförbundet, utveckla arbetet med bebyggelseinriktade åtgärder som ökar tryggheten och förebygger brott. Uppdraget omfattade att inventera kunskapsläget på området, kartlägga i vilken utsträckning bebyggelseinriktade åtgärder vidtas i Sverige, medverka till att brottsförebyggande aspekter förs in i samhällsplaneringen och i förvaltningen av den byggda miljön samt utarbeta en modell för lokal samverkan mellan olika aktörer på området. Uppdraget redovisades i rapporten "Bebyggelseinriktade åtgärder mot brott och otrygghet", Boverket, Brottsförebyggande rådet och Rikspolisstyrelsen, 2002.

Boverket samverkar med andra myndigheter när det gäller trygghet mot brott i bebyggelsen, bl.a.:

- löpande samarbete med BRÅ och Rikspolisstyrelsen (arbetsgrupper och referensgrupper)
- med Svenska Kommunförbundet i diskussioner och seminarier och i vissa fall med enskilda kommuner.

Boverkets insatser är främst indirekta, via information, och det är därför svårt att mäta effekterna av dem. När det gäller informationsinsatser arbetar Boverket framförallt mot lokal nivå (kommuner och bostadsföretag).

Det är ofta äldre/kvinnor som känner sig otrygga i utemiljön vare sig det handlar om rädsla för brott eller att ramla och skada sig. Därför kan man säga att insatserna har ett jämställdhetsperspektiv.

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

- Betydelsen av trygghet mer generellt, inte bara i förhållande till risken att utsättas för brott, är en fråga som ytterligare behöver belysas i samhällsplaneringen.
- Geografiska informationssystem (GIS) behöver utvecklas för att tydliggöra statistik för olika geografiska områden och för att analysera effekter av olika åtgärder i bebyggelsen och den fysiska miljön i övrigt.

- Statistik skulle behöva samordnas mer mellan olika myndigheter. Exempelvis har polismyndigheten omfattande statistik.
- Mer information till planerare och polis behövs angående brottsförebyggande insatser på lokal nivå.
- Utveckla metoder för brottsprevention som utgår från den aktuella platsen och dess problem. Analys, kartläggning och kunskapsuppbyggnad görs i samarbete med dem som är berörda för att initiera ett metodiskt arbete med såväl sociala som situationella brottspreventiva åtgärder.
- "Trygghetsvandringar" – det vill säga vandringar med de som är berörda (till exempel boende eller arbetande inom ett område) för att kartlägga otrygga platser och situationer.
- Utveckla en nationell policy för situationell brottsprevention, som komplement till social brottsprevention.

Indikatorer

FHI föreslår indikatorn **"Trygghet och säkerhet i boendet mätt som andel personer som är nöjda med den inbrotts- och barnsäkerhet som finns i boendet m.m. resp. som är nöjda med servicen i bostadsområdet."**

Boverket anser att FHI:s förslag till indikator innehåller alltför många olika delar: såväl inbrotts säkerhet, barnsäkerhet som service. Enligt Boverkets uppfattning hör "nöjdhet med service" mer till bestämningsfaktorn "Fysisk tillgänglighet" och kan lämpligen användas som indikator för denna. Barnsäkerhet har starka kopplingar till målområde 5 Sunda och säkra miljöer och produkter och även målområde 3 Trygga och goda uppväxtvillkor och bör snarare användas som indikator för något (eller båda) av dessa målområden. Eftersom inbrott bara är ett av de brott en person kan vara rädd att bli utsatt för, borde indikatorn för bestämningsfaktorn "Trygghet i närmiljön" snarare formuleras:

"Andel personer som känner sig trygga från risken att utsättas för brott i sin boendemiljö/närmiljö".

BRÅ och Rikspolisstyrelsen kan ha statistik inom detta område, däremot har Boverket inte det.

Målområde 3. Trygga och goda uppväxtvillkor

Boverket konstaterar att FHIs beskrivning av målområdet fokuserar på den sociala situationen i familjen samt på sociala och kunskapsmässiga aspekter på skolmiljön. Boverket vill lyfta fram några andra områden som också är av stor betydelse för barns möjligheter till utveckling och god hälsa. Några av dessa frågor behandlas även under målområde 1 Delaktighet och inflytande i samhället samt målområde 2 Ekonomisk och social trygghet. Boverket anser dock att barnperspektivet alltför lätt hamnar i skymundan i skrivningarna om dessa områden och att det därför finns all anledning att lyfta fram dem under målområde 3.

I Mål för folkhälsan, Regeringens proposition 2002/03:35, sägs följande (s.56):

”Hur barnfamiljer bor säger en del om barns villkor. Barn som lever med en förälder, barn i invandrarfamiljer och barn till låginkomsttagare kan i många fall ha en socialt utsatt boendemiljö. För barn spelar närmiljön en viktig roll för deras utveckling och hälsa. Idag saknas t.ex. klara riktlinjer för barns offentliga lek- och utomhusvistelser i förskola och skola trots dessa miljöers betydelse för exempelvis stressrelaterade tillstånd, för grovmotorik och för koncentration. Hälsan kan påverkas genom en bostadspolitik som motverkar segregation och utvecklar boendeinflytande. Målen för bostadspolitiken är att alla skall ges förutsättningar att leva i goda bostäder till rimliga kostnader i en stimulerande och trygg miljö inom långsiktigt hållbara ramar. Boendemiljön skall bidra till jämlika och värdiga levnadsförhållanden och särskilt främja en god uppväxt för barn och ungdomar.”

De områden vi särskilt vill lyfta fram är:

- a. Tillgång till utvecklande miljöer
- b. Barns säkerhet och trygghet i trafiken
- c. Barnsäkerhet i byggnader

Boverket vill också lyfta fram betydelsen av att barn och ungdomar är delaktiga i den fysiska samhällsplaneringen och byggandet, bland annat för att utveckla punkterna ovan.

a. Tillgång till utvecklande miljöer

De intryck och upplevelser vi människor får som barn är grundläggande för vår utveckling. Miljön påverkar människan i en direkt mening genom att den anger förutsättningar och bestämmer gränser. Enskilda platser i den nära miljön, som inte alltid är kända av vuxna, är viktiga resurser för barn och ungdomar i deras utveckling. Det kan vara platser som ger möjligheter till lek, att utveckla kamratrelationer, till fysiska och intellektuella utmaningar och till utvecklande av oberoende.

De krav man kan ställa på barn och ungdomars närmiljö handlar bland annat om säkerhet och trygghet, men även stimulans, goda möjligheter till lek samt att miljön är hälsosam. När vuxna planerar barns miljöer utgår man oftast från sina egna referensramar. Men det finns en inneboende konflikt mellan vuxnas och barns bilder av hur miljöer ska utformas. Vuxna har en önskan att kontrollera barnens lek så att den är säker och trygg. Samtidigt behöver barnen spännande och utvecklande miljöer som ger frihet att utvecklas till självständiga individer. Tillgång till parker, grönområden och andra områden lämpliga för lek och utevistelser regleras bl.a. i 2 kap 4§ PBL.

Idag ställs inga tydliga krav på att barn ska ha tillgång till skolgård, än mindre på kvalitet eller storlek på skolgården. Den kommunala skolan har i de allra flesta fall en skolgård men fristående skolor och privata förskolor inrättas inte sällan i lokaler utan tillhörande gård. En säker, trygg och stimulerande miljö främjar barns utveckling. Utemiljön ger också barnen möjlighet till att naturligt röra sig och få motion och har därmed direkt betydelse för deras hälsa. Skolans utemiljö är särskilt viktig idag när förskoleklassen och fritidshemmet är integrerade i skolan och barn därför tillbringar en mycket stor del av sin vardag i skolmiljön.

Insatser som har betydelse för målområdet

Boverket har beskrivit barns behov av utvecklande miljöer i rapporten *"Unga är också medborgare – om barns och ungdomars inflytande i planeringen"* (Boverket 2000), i korta avsnitt i andra handböcker och rapporter om fysisk planering samt inom ramen för Barnsäkerhetsdelegationens uppdrag. Boverket har inte tagit fram något planeringshjälpmedel som rör förskole- och skolgårdar.

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

En analys bör göras hur olika stadsmiljöer fungerar för barn i olika åldrar. Analysen bör ta upp frågan om barns rörelsefrihet till exempel säkerhet att själv förflytta sig, säkra skolvägar samt tillgång till stimulerande och utvecklande miljöer. Analysen bör göras över tiden för att bedöma förändringar i negativ eller positiv riktning. Detta är närmast en uppgift för forskningen.

Krav på skolgård, dess storlek och kvalitet, i t.ex. skollagen skulle i sin tur ställa krav på den fysiska planeringen. Underlag om planering av skolgårdar bör tas fram av Skolverket och Boverket.

b. Säkerhet och trygghet i trafiken

Hur olika trafiksystem är planerade har stor betydelse för barns och ungdomars möjligheter att självständigt ta sig fram i såväl stadsmiljöer som i glesbygder. Det kan vara stora vägar och farliga korsningar som man måste ta sig över som sätter gränser för deras rörelsefrihet. Väl utbyggd kollektivtrafik och ett säkert cykelvägnät är väsentlig framförallt för de mellanstora barnens och ungdomarnas rörelsefrihet. Såväl beträffande vägsystemet som kollektivtrafiken är det oftast barnen och ungdomarna själva som har de bästa kunskaperna om var hindren finns längs skolvägen eller för att ta sig till kompiserna eller fritidsaktiviteter. Planering av trafik i bebyggelsen behandlas bl.a. i PBL 2:2 och 2:4 och det är kommunerna som har ansvaret för planeringen.

Insatser som har betydelse för målområdet

- Boverket medverkar i Vägverkets nätverk "Barn och trafik"
- I Boverkets rapporter om stadsplanering och stadsutveckling samt om ungas inflytande lyfts frågan om barns säkra och trygga skolvägar särskilt fram.

c. Barnsäkerhet i byggnader m.m.

Små barn är inte medvetna om alla risker i närmiljön och kan inte uppfatta och förstå farorna. Deras förmåga att skydda sig vid olyckstillbud är också mycket begränsad. De allra yngsta barnen (0-3 år) har en kroppsbyggnad och ett rörelsemönster som gör att de är särskilt utsatta för risker. Barnsäkerhet vid bostaden, bostadsmiljön och andra miljöer där förskolebarn vistas har därför ägnats särskilt intresse.

De flesta skador bland barn upp till 6 år sker i hemmet och i bostadsområdet. Även i åldrarna 7-12 sker ungefär hälften av skadorna i denna miljö. Bygglagstiftningen (Byggnadsverkslagen och Byggnadsverksförordningen) innehåller krav på att byggnader och tomter ska utformas så att man får tillräcklig säkerhet vid användning och så att risken för olycksfall begränsas. Kraven gäller för nybyggnad och vid ändring av befintliga byggnader. Det finns också krav på byggprodukter som ska ingå i byggnadsverk och att byggnader och tomter ska underhållas så att säkerheten bibehålls.

Insatser som har betydelse för målområdet

Handboken Barnsäkerhet i byggnader, som Boverket gav ut 1996, ger goda exempel på hur byggnader och inredningsdetaljer kan utformas barnsäkert. Handboken ger också översikt över vilka lagar och regler som gäller för barnsäkerhet i och kring byggnader. Handböckerna "*Barnsäkra brunnar*" (Boverket 1999) och "*Barnsäkra containrar*" (Boverket 2002) redogör för och kommenterar den lagstiftning och de föreskrifter som gäller kring dessa två frågor beträffande barnsäkerhet.

Boverket har medverkat i Barnsäkerhetsdelegationens arbete kring barns rätt till säkra och utvecklande miljöer.

Till Byggnadsverklagen och Byggnadsverksförordningen har Boverket skrivit tillämpningsföreskrifter i Boverkets byggregler, BBR.

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

Statistik om barnolycksfall i bostadsområden, såväl inomhus som utomhus, är intressant för inriktningen av Boverkets framtida arbete med barnsäkerhet. Räddningsverket är den myndighet som i framtiden kommer att ha ansvaret för frågor som rör barns rätt till säkra och utvecklande miljöer. I deras uppdrag ligger även att ta fram statistik beträffande olycksfall och skador på barn och samordna den statistik som redan finns.

Indikatorer

Det skulle behövas en indikator för barnsäkerhet, men hur den bör formuleras måste närmare övervägas.

Barns och ungdomars inflytande i den fysiska samhällsplaneringen

Barns- och ungdomars delaktighet och inflytande i samhällsplaneringen behöver utvecklas, bland annat för att säkra tillgången till trygga och utvecklande miljöer och för att öka barnsäkerhet och trygghet i trafiken. Inflytande av planering och utformning av närmiljön ger också barn och ungdomar en starkt självkänsla.

När det gäller den *fysiska samhällsplaneringen* ger såväl Barnkonventionen som Plan- och bygglagen barn och ungdomar möjligheter att påverka sin omgivning. I Barnkonventionen finns stöd i artikel 12 som säger att varje barn har rätt att fritt uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. Plan- och bygglagen vilar på principen om medborgarinflytande och människors delaktighet i samhällsutvecklingen. Bestämmelserna ställer krav på samråd med hyresgäster, boende, sammanslutningar och enskilda som har ett

väsentligt intresse av ett planförslag. I lagen anges ingen åldersgräns för vilka som kan ha inflytande.

Boverkets insatser som har betydelse för frågan

Boverkets rapport "Unga är också medborgare – om barns och ungdomars inflytande i planeringen" överlämnades till regeringen 2000. Rapporten var ett svar på regeringens uppdrag till Boverket att visa hur barns och ungdomars inflytande i samhälls- och trafikplaneringen kan förverkligas. Arbetet utfördes i samarbete med Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Vägverket och Svenska Kommunförbundet.

Rapporten är också skriven för alla dem som på olika sätt kan arbeta för att öka barns inflytande i den fysiska samhällsplaneringen. Kommunala politiker och planerare är en av huvudgrupperna rapporten vänder sig till, likaså lärare och pedagoger i skolans värld, men även alla andra vuxna som har med barn och deras miljö att göra: föräldrar, fastighetsskötare, hyresvärdar, arkitekter, byggare, parkarbetare med flera. Men även till barnen och ungdomarna själva, åtminstone de äldsta bland 0 till 18-åringarna, som har möjlighet att ta till sig budskapet.

I rapporten diskuteras hur barns och ungdomars inflytande i den fysiska samhällsplaneringen kan förverkligas. Utgångspunkter är barnkonventionens artiklar, plan- och bygglagens bestämmelser om samråd och inflytande samt de möjligheter som skolans läroplan ger att involvera det omgivande samhället och samhällsplaneringens frågor i undervisningen.

Kring innehållet i rapporten har Boverket genomfört tre egna konferenser samt medverkat i konferenser och seminarier arrangerade av kommuner eller andra myndigheter.

Tidigare har Boverket tagit fram tre arbetshäften för grundskolan om den bebyggda miljön. Syftet var att väcka intresse för samhällsplanering och byggnadskultur ("Goda hus ska smaka hallon", m.fl. Boverket 1992).

Boverket kommer att följa och medverka till utvecklingen av barns och ungdomars möjligheter till inflytande och demokrati inom ramen för plan- och bygglagen.

Målområde 5. Sunda och säkra miljöer och produkter

Det är lätt att förstå vikten av sunda och säkra miljöer och produkter för att förbättra folkhälsan och minska olycks- och skaderisker. Exempelvis bedömdes 1999 nära 1 miljon människor i Sverige ha olika symtom på ohälsa relaterade till brister i inomhusmiljön. Vanliga symtom är hosta, irritation i ögonen och snuva eller nästäppa, huvudvärk och trötthet. Drygt 2 miljoner svenskar utsätts för trafikbuller som överskrider riktvärdena vid bostaden. Målområdet har tydliga kopplingar till miljömålsarbetet som pågår i Sverige. Målområdet rör flera av miljö kvalitetsmålen, men vi vill förstås framhålla miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö, som Boverket har ett särskilt ansvar för. God bebyggd miljö innehåller bl.a. delmål om buller och problem i inomhusmiljö, särskilt radon och brister i ventilationen.

Målområdet innehåller flera delfrågor och vi har valt att dela upp skrivningen i följande områden:

- a. sunda produkter
- b. sunda inomhus- och närmiljöer
- c. säkra miljöer och produkter

Boverkets uppdrag och roll och något om andra aktörer

Boverket ska verka för ett effektivt, säkert, hälsosamt och miljöanpassat byggande. Det gäller såväl nybyggnad som förvaltning av befintlig bebyggelse. Boverket arbetar också för planering och utformning av sunda och säkra bebyggda miljöer. Det innefattar bl.a. frågor om hissar och linbanor, buller, brand, elektriska och magnetiska fält (EMF), tillgänglighet, barnsäkerhet och utformning samt ventilation, luftkvalitet och inomhusmiljö. Boverkets insatser sker främst genom uppsikt och utveckling av regler och genom att ta fram kunskapsunderlag och information till olika aktörer.

Boverkets arbete med sunda och säkra miljöer och produkter baseras på PBL och Miljöbalken, BVL och BVF.

BVL 2 § anger att byggnadsverk ska uppföras och underhållas så att det uppfyller en rad väsentliga tekniska egenskapskrav när det gäller bärförmåga, stadga och beständighet, säkerhet i händelse av brand, skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö, säkerhet vid användning, skydd mot buller, energihushållning och värmeisolering, lämplighet för avsett ändamål, tillgänglighet och användbarhet för

personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, och slutligen hushållning med vatten och avfall. BVL preciseras ytterligare i förordningen BVF och Boverkets föreskrifter: Boverkets byggregler, BBR, resp. Boverkets konstruktionsregler, BKR.

Boverket deltar i det internationella standardiseringsarbetet för sunda och säkra byggprodukter och administrerar även vissa bidrag som ska främja sunda och säkra miljöer, bl.a. radonbidrag och bostadsanpassningsbidrag.

Ett av Boverkets inriktningsmål anger att "Boendet ska tillfredställa höga krav på utrymme, funktion, hälsa och säkerhet utifrån livets skiftande behov."

Viktiga aktörer för att uppnå målet om sunda och säkra miljöer och produkter är bl.a. kommunerna som har huvudansvaret för den fysiska samhällsplaneringen. Kommunernas planering styr exempelvis lokalisering och utformning av bostadsområden, olika verksamheter, grönstruktur och transportnät. Detta får betydelse för bl.a. bullersituationen, luftkvaliteten och trafiksäkerheten. Länsstyrelserna har en viktig roll i att granska kommunernas planering och bistå med råd och kunskapsunderlag. Kommunerna har tillsynsansvaret när det gäller byggande. Andra viktiga aktörer i sammanhanget är byggherrar, som ska följa plan och bygglagstiftningen i det enskilda bygget, och förstås fastighetsägare och boende som har en avgörande betydelse för hur byggnadens egenskaper ska kunna bibehållas under dess hela livslängd.

Insatser som har betydelse för målområdet

Generellt

Boverket informerar om hur man bygger och förvaltar sunda hus och ger rekommendationer om luftkvalitet, ventilation, radon, vatten och buller. Vi arbetar med en genomgripande revision av Boverkets byggregler under 2004. Förväntat resultat är byggregler som är tydligare och lättare att följa upp.

I rapporten "Bättre koll på underhåll" (Boverket 2003) beskrivs bostadsbeståndets underhållsbehov främst när det gäller flerbostadshus men även för småhus. Utredningen framhåller att det krävs stora framtida underhållsinsatser, främst inom rekordårens bostadsbestånd (1961–1975) men också i äldre delar av beståndet. Installationer och tekniska system som stammar, el och ventilation men också fönster, balkonger och fasader behöver renoveras. Detta innebär sannolikt en tredubbling av takten på dessa åtgärder jämfört med idag.

a. Sunda produkter

Boverket deltar bl.a. i det projekt som Byggsektorns kretsloppsråd bedriver i syfte att minska kemikalier i byggprodukter, och i det projekt som Kemikalieinspektionen leder i syfte att öka kunskap och information om kemikalier i bl.a. byggprodukter. Boverket deltar också i Europakommissionens arbete med att standardisera och ta fram mätmetoder för kemikalier i byggmaterial. Syftet är att minska riskerna med farliga kemikalier i byggprodukter.

b. Sunda inomhus- och närmiljöer

Ventilation: Krav för ventilation i nya byggnader finns i BBR. Ventilationssystem ska hållas i stånd, vilket är fastighetsägarens ansvar. Ventilationssystemets funktion kontrolleras med vissa mellanrum enligt lagen om obligatorisk ventilationskontroll, detta gäller dock inte alla byggnader. Boverket har uppsiktsansvar över att lagen följs och kommunerna är tillsynsmyndighet. Boverket arbetar aktivt med återkommande utbildningsseminarier för kommunala tjänstemän och möten med bransch och kommuner för diskussion och erfarenhetsåterföring. Ifall insatserna inte gjordes skulle området förmodligen prioriteras ner och kunskaperna minska.

Buller: Buller påverkar människors livskvalitet och hälsa t.ex. genom sömnproblem, stress, koncentrations- och inlärningssvårigheter. I svårare fall kan det uppstå hörselskador och fysiologiska effekter på hjärt- och kärlsystemet. Boverket arbetar med bullerfrågor från två håll. Dels med hur man ska bygga för att det ska vara en acceptabel ljudnivå i byggnader, dels med hur den fysiska samhällsplaneringen kan bidra till att bullerstörningar inom- och utomhus minskar. Vi följer upp och arbetar med delmålet om buller inom God bebyggd miljö. Arbetet har bland annat presenterats i rapporter i samband med den fördjupade utvärderingen av miljömålsarbetet (Boverket 2003). På Boverkets uppdrag har SCB gjort en studie om metoder för att följa upp delmålet buller i miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö (2002).

Planeringsråd för kommunernas planering har presenterats i rapporten "Planering för en god ljudmiljö – en första vägledning", (Boverket 2000). Även rapporten "Stadsplanera – istället för trafikplanera och bebyggelseplanera" (Boverket 2002) behandlar frågan. Boverket arbetar för närvarande i regeringsuppdrag med att ta fram fördjupad vägledning om tillämpningen av riktvärden för buller. Buller kommer också att behandlas på ett seminarium vid Boverkets Plan- och byggdagar 2004.

Boverket samarbetar med andra myndigheter, främst trafikverken, Naturvårdsverket och Socialstyrelsen i frågan. Boverket har deltagit i den s.k. Byggnadsmiljöutredningen som delredovisades i juli 2004, samt i standardiseringsarbete.

Fukt och mögel: Boverket har deltagit i Byggnadsmiljöutredningen och tagit fram rapporten "Skydda ditt hus mot fuktskador" (2003). Målgruppen för rapporten är byggherrar och ägare till småhus. Boverket arbetar med forskare, bransch och andra myndigheter samt är med i rådet för vattenskadefrågor. Syftet med Boverkets arbete är att förebygga uppkomst av vattenskador som kan ge upphov till hälsoproblem.

Strålning radon: Radon är en cancerframkallande färg- och luktlös gas som finns naturligt i berggrunder och kan komma in i byggnader via luft, material eller vatten. Boverket har regler om radon i nya byggnader och administrerar och följer upp bidrag till radonsanering. Boverket har deltagit i både Radonutredningen (tidigare) och under 2004 i utredningen om Byggnadsdeklarationer, där radondeklaration av bostäder var en av frågorna. Boverket informerar och för dialog med länsstyrelser och kommuner, och har tagit fram ett radonkompendium för utbildning på främst länsstyrelserna. Vi har statistik över hur mycket och hur stora bidrag som betalats ut för radonsanering. Boverket deltar i myndigheternas radongrupp. Inom för den fördjupade utvärderingen av miljömålsarbetet har Boverket tagit fram ett par rapporter som båda bland annat behandlar radon i inomhusmiljön (2003).

Strålning och elektriska och magnetiska fält, EMF: Boverket deltar i myndigheternas grupp för EMF. Boverket har också varit med och tagit fram informationsskrifterna "Strålning från mobiltelefon-system" och "Magnetfält och eventuella hälsorisker" som vänder sig till allmänheten.

Luft: Boverket har utrett hur utsläpp från dåliga småskaliga biobränsleanläggningar ska motverkas.

c. Säkra miljöer och produkter – skadeperspektivet

Säkerhet: Boverket deltar i projekt tillsammans med Nationellt Center för erfarenhetsåterföring vid olyckor, NCO, med mål att få bättre olycksfallsrapportering och statistik. Projektet ska vara klart i början av 2005 och förväntas ge underlag till framtida insatser i form av utveckling av regelverk och/eller informations- och utbildningsarbete.

Boverket deltar också i Räddningsverkets samverkansgrupp, SAMS, ett nätverk för myndigheter som arbetar med skadeförebyggande arbete.

Verket har också utrett hur översvämningsrisker hanteras i kommunernas samhällsplanering.

Frågor om säkerhet i närmiljön har behandlats i Boverkets utredning om vindkraft, t.ex. rapporten "Planering och prövning av

vindkraftsanläggningar" (Boverket 2003) samt i flera rapporter om hälsa och säkerhet i planeringen som togs fram runt 1990, bl.a. "Riskhänsyn – om hälsa och säkerhet i planer och beslut" (Boverket 1990).

Boverket medverkade i projektet "Den Robusta staden" som drevs av Överstyrelsen för civilberedskap. Arbetet resulterade i flera rapporter om hur bl.a. kommuner och andra aktörer genom planering kan bidra till ett säkrare och robustare samhälle (1998).

När det gäller trafiksäkerhet behandlas frågan bl.a. i rapporten "Stadsplanera – istället för trafikplanera och bebyggelseplanera" (Boverket, 2002).

Boverket arbetar också med säkerhet inom följande områden:

- Risk och brand: Boverket tar fram samhällskrav, i form av byggregler, allmänna råd m.m., som syftar till att förebygga skador till följd av bränder, samt risker för människors liv och hälsa i byggnader och byggnadsverk. Boverkets brandexpert deltar i Fire regulators group som är en beredningsgrupp till EU:s ständiga bygghögskommitté. Vi har även ansvaret för att utarbeta regler för ett öppet system för provning, godkännande och kontroll inom brandområdet.
- Taksäkerhet: Boverket ställer krav på fasta takskyddsanordningar för att förebygga risker för olycksfall när personer går eller arbetar på tak.
- Säkerhet vid användning: Boverket ställer, med stöd i BVL och BVF, krav på byggnadsverk ska vara projekterade och utförda på ett sådant sätt att de inte innebär oacceptabel risk för olyckor vid användning eller drift, såsom halkning, fall, sammanstötning, brännskador, elektriska stötar eller skador av explosioner. Det finns också särskilda föreskrifter om barnsäkerhet för utrymmen i byggnader där barn kan vistas. Insatser för barnsäkerhet beskrivs under målområde 3.
- Hissar: Europakommissionen har rekommenderat medlemsländerna att höja säkerheten på befintliga hissar. Boverket har på regeringens uppdrag utrett konsekvenserna av genomförande av denna rekommendation i Sverige.
- Tunnlrar: För närvarande har Boverket ett regeringsuppdrag om personsäkerhet i tunnlrar tillsammans med Räddningsverket, Banverket och Vägverket.

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

Generellt

Kontroll och tillsyn över efterlevnaden av plan- och byggnadslagstiftningens många regler om sunda och säkra miljöer och produkter behöver förbättras. Tillsynsansvaret ligger i många fall på kommunerna, som ofta har svårt att klara det av resursskäl.

Kunskapen om bostadsbeståndets utförande och skick behöver förbättras på alla nivåer. Boverket föreslår i utredningen "Bättre koll på underhåll" (2003) att en statlig subvention bör införas för att genomföra besiktningar av bostadshus avsedda för permanent boende. Ändamålet med besiktningen ska vara att dels gå igenom byggnadens skick inför en planerad ändring (ombyggnad/underhåll) av byggnaden och dels gå igenom byggnadens skick inför upprättandet av en plan för underhållsåtgärder.

I "Bättre koll på underhåll" föreslås också att det inrättas en särskild databas över bostadsbeståndets utförande och skick. Det ska vara obligatoriskt att till databasen översända besiktningensprotokoll från besiktningarna som föreslås ovan.

Boverket anser att olika frågeställningar som rör målområdet bör tas upp i Byggnadsdeklarationer, t.ex. frågor om tillgänglighet, barnsäkerhet, buller, fukt, ventilation och radon. Detta skulle ge fokus på frågorna och på sikt förbättra statistiken. En utredning om byggnadsdeklarationer har 2004 lagt fram ett delbetänkande som omfattar energianvändning, radon och ventilation.

a. Sunda produkter

Det arbete som pågår bör fortsätta. Det kommer att sätta ramar för byggproduktmarknaden så att vi i framtiden undviker produkter som är skadliga för hälsa och miljö. Men det behövs bättre kunskap om vilka kemikalier som är hälso- och miljöfarliga och i vilka kombinationer och nivåer.

b. Sunda inomhus- och närmiljöer

Ventilation: Statistiken om läget när det gäller Obligatorisk ventilationskontroll, OVK, måste förbättras. Boverket ser positivt på förslagen som framkommit om nationella register för bl.a. OVK. Den pågående andra etappen av Byggnadsmiljöutredningen och Boverkets regeringsuppdrag om undantag från OVK förväntas ge underlag till planering och prioritering av framtida insatser. Det kan dock konstateras att stora delar av bostadsbeståndet inte omfattas av OVK och alltså saknar system för kontroll av ventilationen. Omfattningen av problemen är alltså dåligt kända.

Buller: Ljudmiljön bör i större utsträckning beaktas i samhälls-

planeringen. Som underlag för beslut vid planering och byggande bör kommunerna kartlägga bullersituationen samt upprätta handlingsplaner för hur buller ska åtgärdas.

Ansvaret för buller är fördelat på många myndigheter. Det finns därmed risk för att viktiga frågor "faller mellan stolarna". Därför vore det angeläget att ett nationellt kunskapscentrum om buller bildas. Uppgifter för detta bör bl.a. vara att skapa nätverk mellan olika myndigheter och mellan kommuner och regioner, sprida forskningsresultat, erfarenheter och goda exempel.

Större fokus bör läggas på åtgärder som dämpar buller vid källan, t.ex. tystare motorer, däck och vägbeläggningar.

Fukt och mögel: Idag finns statistik över antal inträffade vattenskadorna, men vi kan inte följa upp hur många av dessa som leder till fuktskador. Det är önskvärt med en bättre statistik där vi också kan se kostnadsbilder över uppkomna skador. Boverket förväntar sig att få ett uppdrag om detta som en följd av de förslag som presenterades i Byggnadsmiljöutredningens delredovisning i juli 2004.

Det tillsyns- och kontrollsystem som är kopplat till byggreglerna fungerar inte bra idag och måste förbättras. PBL-utredningen har i uppdrag att se över systemet och föreslå åtgärder. Boverket deltar med experter i utredningen.

Strålning, radon: I den fördjupade utvärderingen av miljömålsarbetet bedömer Boverket att det kommer att ta 280 år innan alla småhus som har radonhalter över gränsvärdet (som anges i delmålet för God bebyggd miljö) kommer att vara sanerade, om arbetet fortsätter i samma takt som idag. Det behövs alltså stora insatser för att kartlägga och åtgärda problemen.

Strålning, elektriska och magnetiska fält, EMF: Fortsatt forskning om riskerna behövs.

Säkra miljöer och produkter – skadeperspektivet

Ett bättre statistikstöd behövs, vilket förväntas bli ett resultat av projektet tillsammans med NCO, se ovan. Bland annat behövs mer detaljerade uppgifter om skadeorsaker än vad som idag rapporteras. När projektet är avslutat kommer vi att kunna göra en bättre bedömning av framtida insatser och ev. utvecklingsbehov.

Metoder behöver utvecklas för att förebygga och minska effekter av extrema väder, t.ex. översvämningar.

Indikatorer

När det gäller buller föreslår FHI indikatorn "**Andel personer som utsätts för buller överskridande riktvärdena för buller...**".

Dessvärre har det i samband med miljömålsarbetet visat sig vara mycket svårt att få fram ett användbart dataunderlag för denna indikator. Som komplement eller möjligen alternativ till denna indikator föreslås "**Andel personer som är störda av buller**", vilket Boverket tillstyrker.

För radon föreslås indikatorn "**Radonhalt i skolor, förskolor och bostäder**". Boverket anser att indikatorn bör omformuleras till att beskriva kartläggningstakten och andel byggnader som underskrider gränsvärdet Bq/m³. Preliminära förslag är: "**Andel skolor och förskolor respektive bostäder som är kartlagda med avseende på radon**" samt "**Andel skolor och förskolor resp. bostäder som underskrider gränsvärdet 200 Bq/m³**".

Målområde 7. Gott skydd mot smittspridning

Inom detta målområde är det framför allt förekomsten av smittämne i form av bakterien Legionella som kan orsaka den anmälningspliktiga sjukdomen legionärssjuka som har tydlig koppling till Boverkets verksamhetsområde. Bakterien Legionella finns naturligt i vatten. När vatten med Legionella slås sönder till en aerosol (t.ex. i dusch eller luftfuktningssystem) kan bakterien inandas och ge upphov till allvarlig, ibland dödlig lunginflammation, kallad legionärssjuka, hos människor - i synnerhet dem som är känsligare än normalt. Ungefär 25–50 fall av legionärssjukan rapporteras i Sverige varje år (ej medräknat de fall som förvärvats i samband med sjukhusvistelse eller med resor). Mörkertalet, d.v.s. antalet fall som ej säkert diagnostiserats som legionärssjukan, uppskattas till 200–1000 fall per år.

Boverkets uppdrag och roll och något om andra aktörer

Boverkets uppgift är bl.a. att utforma regler för de tekniska installationerna så att de inte gynnar tillväxt av bakterien. Boverkets arbete med Legionella baseras på BVL (byggnadsverklagen) 2 § som anger att byggnadsverk som uppförs eller ändras ska uppfylla väsentliga egenskapskrav bl.a. i fråga om skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö, samt BVF 5 § punkterna som anger att byggnadsverk skall vara projekterade och utförda på ett sådant sätt att de inte medför risk för brukarnas eller grannarnas hälsa som följd av bl.a. förekomst av farliga partiklar eller gaser i luften eller förorening eller förgiftning av vatten eller mark.

Åtgärder i såväl byggande som förvaltningsskedet är betydelsefulla för att minska smittrisen. Boverket ansvarar för uppsikt och utveckling av regler för nybyggnad och tillbyggnad samt förvaltning via lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk (BVL) med tillhörande förordning (BVF) och föreskrift (BBR). I Boverkets byggregler, BBR (BFS 2002:19) ställs krav att varmvattnet vid tappstället ska hålla en temperatur på minst 50°C. I ackumulatortank rekommenderas 60°C.

En väl utförd teknisk installation minskar risken för tillväxt av Legionella. Boverket har en viktig uppgift i att informera om riskerna för Legionellasmitta.

Övriga viktiga aktörer i frågan är byggherrar, fastighetsägare, VVS-konsulter, VVS-entreprenörer, kommunala tjänstemän och andra centrala myndigheter som Socialstyrelsen, Smittskyddsinstitutet samt Arbetsmiljöverket.

Socialstyrelsen ansvarar för befintliga hus via miljöbalken (olägenhet för människors hälsa). Smittskyddsinstitutet (SMI) är kopplat till Socialstyrelsen och tar emot anmälningar om alla anmälningspliktiga sjukdomar, bl.a. legionärssjukan. Arbetsmiljöverket ansvarar för arbetsmiljöer.

Tillsynsmyndigheter för Boverkets ansvarsområde är de kommunala byggnadsnämnderna och för Socialstyrelsens ansvarsområde de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnderna.

Insatser som har betydelse för målområdet

Det mål inom målområdet som framför allt berörs av Legionella-problemet är att "Antalet fall av anmälningspliktiga sjukdomar skall minska" samt bestämningsfaktorn "Förekomst av smittämne".

Boverkets Byggregler, BBR, som ger regler för varmvattnet har nämnts ovan. Byggreglerna håller för närvarande på att revideras så att de ska bli tydligare och kunna följas upp bättre. Revideringen blir klar under 2004.

Boverket har också tagit fram och via kommunernas miljö- och hälsoskyddsnämnder resp. byggnadsnämnder och tillverkare spritt broschyren "*Har du legionella i ditt vattensystem?*" för ökad information till fastighetsägare, förvaltare, byggare, konsulter och tillsynsmyndigheter (år 2000–2001). Ett informationsarbete bedrivs också riktat mot kommunernas miljö- och hälsoskydds- resp. byggnadsnämnder.

Boverket deltar i projektet "Samhällsförvärvad Legionella" tillsammans med SMI och VVS-installatörerna. Målet är att göra tekniska undersökningar av samtliga fall av legionärssjuka anmälda mellan juni 2002 och juli 2004. Projektet omfattar ca 50 fall och beräknas vara klart våren 2005. Resultaten förväntas ge underlag för utveckling av regler, bättre instruktioner till VVS-entreprenörerna och bättre förvaltning. Samverkan i form av informationsutbyte sker med Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen och VVS-installatörerna.

Boverkets insatser är framför allt indirekta – att genom regler, råd och information påverka andra aktörer i frågan.

Man skulle kunna mäta genomslaget av Boverkets regler och råd genom att kontrollera att vattentemperaturen vid tappstället är mer

än 50°C i byggnader. Vid utvärderingen av byggreglerna 1996–97 gjorde Boverket en undersökning av tappvarmvattentemperatur i nybyggda småhus och flerbostadshus. I slutet på 1990-talet genomförde Hyresgästernas Riksförbund en motsvarande undersökning för befintliga flerbostadshus. Undersökningarna har inte upprepats men skulle kunna göra det. Statistik finns alltså inte men skulle kunna skapas i framtiden.

Insatserna i form av byggregler och information får antas ha stor betydelse för att antalet fastigheter med potentiellt farlig tillväxt av Legionellabakterier minskar. Om insatserna inte gjordes skulle troligen fler fall av legionärssjuka inträffa på grund av låga vattentemperaturer på installationer för varmvatten och varmvatten-cirkulation och/eller dåligt utförda installationer.

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

Reglerna kring varmvatten och installationer bör bli ännu tydligare. Boverket arbetar med detta i samband med revideringen av byggreglerna (BBR). I Storbritannien ställs krav på att en ansvarig person för fastighetens vattensystem utses. Liknande regler bör införas i Sverige. En nationell permanent haverikommission bör också inrättas och det vore bra med ett system för återkommande mätningar av varmvattentemperaturer för att få statistikunderlag i framtiden.

Resultaten från projektet "Samhällsförvärvad Legionella" som förväntas vara klart våren 2005 kommer att kunna precisera utvecklingsbehovet.

Indikatorer

Enligt FHI:s förslag ska en huvudindikator för målet om att minska antalet fall av anmälningsskyldiga sjukdomar vara "**Incidensen av utvalda anmälningsskyldiga sjukdomar**". Enligt FHI:s förslag ska 5–10 anmälningsskyldiga sjukdomar redovisas. Även om legionärssjukan i dagsläget inte är något stort problem med avseende på antalet fall anser Boverket att den bör vara en av de sjukdomar som följs i folkhälsoarbetet, eftersom den har så stark koppling till hemmiljön och mörkertalet bedöms vara stort. Smittskyddsinstitutet har statistik om antalet fall.

Målområde 9. Ökad fysisk aktivitet

”De allra flesta som ägnar sig åt motion gör det för att få rekreation och bli avstressade. Att motionera eller röra på sig mer i vardagslivet tillhör de hälsofaktorer som vi som individer direkt kan påverka själva. Samtidigt är det en samhällsfråga. Det måste rent praktiskt bli möjligt för alla att röra på sig. Det är ett samhällsansvar att barn stimuleras till fysisk aktivitet och att skolvägen och skolgården uppmuntrar till cykling och spontan fysisk aktivitet. På samma sätt är det ett samhällsansvar att äldre och funktionshindrade aktivt erbjuds möjligheter till motion eller träning på sina egna villkor. .... Kommunernas stadsplanering påverkar möjligheterna till att snabbt och enkelt nå rekreatiomsområden och motionsanläggningar.”
(Ur Hälsa på lika villkor, SOU 2000:91)

Den bebyggda miljön kan på olika sätt stimulera till fysisk aktivitet, t.ex. genom att tillhandahålla attraktiva grönområden, cykelvägar och promenadstråk. Har man nära till sin livsmedelsbutik behöver man inte använda bil för att handla. Närbutikerna är också en viktig målpunkt för bl.a. äldre människor – en anledning att lämna bostaden och promenera till affären och träffa andra människor. I denna skrivning kommer vi dock att sätta fokus på grönområdenas betydelse för att stimulera människor till fysisk aktivitet.

Tillgång till områden för friluftsliv och rekreation är en viktig kvalitet för alla människor. Möjligheter till ökad fysisk aktivitet kräver en omgivning där det känns tryggt, trevligt och inbjudande att vistas och att röra sig. Ca 85 % av Sveriges befolkning bor i tätorter idag, i vardagslag är det de gröna områdena inne i staden som är stadsmänniskans rekreationslandskap. Det är här man har möjlighet att få en stunds avstressande utevistelse med frisk luft, dagsljus och motion. Det betyder att de parker och naturområden som ligger i eller nära städer och tätorter är av stor betydelse. Bostadens närmiljö med gång- och cykelvägar och grönområden spelar en stor roll för människors vardagsfritid.

Många forskare i såväl Sverige som andra länder har visat att tillgång till gröna områden, framförallt natur, har betydelse för vår hälsa. Parker och natur antas ha betydelse för människors hälsa på många olika sätt: reduktion av stress, påverkan av hormoner och immunförsvar, läkningsprocesser m.m.

För barnens utveckling är vistelse i natur av stor betydelse. Vid jämförande studier menar forskare att barn som får möjlighet att vistas utomhus i natur, parker eller trädgårdar får bättre motorik, utvecklar sin formkänsla, fantiserar mer och får bättre koncentration förmåga. För äldre personer på vårdinrättningar eller sjukhus

har konstaterats att de som får möjlighet till en stunds vistelse i naturen eller i traditionellt utformade parker totalt sett fungerar bättre. De sover bättre, de blir mindre rastlösa och behöver mindre mediciner.

Grönområdets attraktivitet och tillgänglighet är viktiga faktorer som avgör hur mycket de nyttjas. Attraktivitet och tillgänglighet till grönområden finns på ett psykologiskt, ett socialt och ett fysiskt plan. Samtliga aspekter kan ha sin grund i hur staden, stadsdelen eller grönområdet är planerat och utformat. Psykologisk tillgänglighet kan ha samband med hur lätt det är att orientera sig i stadsdelen. Det kan röra sig om utformning eller skötsel av ett grönområde, vilket gör det mer eller mindre inbjudande att vistas i. Social tillgänglighet kan ha att göra med hur väl ett grönområde fungerar som mötesplats och om de man kan förväntas möta där är bekanta eller okända. Den fysiska tillgängligheten beror på faktorer som t.ex. individens egen förmåga att förflytta sig, beroende på ålder eller eventuellt handikapp. Stor roll spelar även barriärer som försvårar att nå grönområdet, t.ex. vägar som måste passeras.

Avståndet till gröna områden är av stor betydelse för människors användning till vardags. 5–10 minuters promenadavstånd från bostaden är en kritisk gräns innan man kanske helt avstår från utevistelsen och parkbesöket.

Boverkets uppdrag och roll

Som tidigare beskrivits har Boverket den allmänna uppsikten över plan- och byggnadsväsendet i riket. I PBL tas behovet av parker, gröna områden och lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse upp på flera ställen (bl.a. i §§ 2:2, 2:4 och 3:15 PBL). Också i Miljöbalken poängteras vikten av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter bland annat för sin betydelse för friluftsliv och rekreation. Så sker också i miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö, delmål 1.

Boverkets roll och uppdrag handlar om att uppmärksamma frågan i den fysiska planeringen, främst kommunernas fysiska samhällsplanering. Planering kan bidra till god tillgång och tillgänglighet till gröna områden för rekreation, motion och lek, såväl i bostadens omedelbara närhet som i städernas omgivning.

Planering av grönstruktur har de senaste 10 åren blivit allmänt förekommande i den kommunala planeringen i såväl stora som små städer. Särskilda grönstrukturprogram finns främst i de befolkningsmässigt större kommunerna och då ofta för de större

tätorterna. På regional nivå har framförallt storstadsregionerna tagit fram förslag och strategier för en grön struktur.

Boverkets insatser som har betydelse för målområdet

Boverkets arbete med planering av grönstruktur och gröna områden har framförallt riktat sig till kommunerna och deras fysiska planering. Dessa insatser gjordes framförallt under 1990-talet. I början av 90-talet var planering av kommuners grönstruktur och städernas grönområden ofta förbisett i den fysiska planeringen. Efter de insatser Boverket med flera gjorde under 90-talet är detta numer en självklar del av de flesta kommuners planering. Andra aktörer som har spelat stor roll är till exempel forskare vid Sveriges Lantbruksuniversitet och Movium. Från Boverkets sida planeras för närvarande inte några ytterligare insatser då behovet bedöms vara litet.

Boverkets påverkan är indirekt; att påverka kommunernas planering genom att ge argument och kunskapsunderlag för att slå vakt om den gröna strukturen och de värden den representerar i stadslandskapet. Boverkets rapporter och handböcker har haft avsikten att såväl inspirera till en god planering av städernas parker och natur som att ge mer handfasta planeringsråd.

En rapport har tagit upp hur grönstrukturprogram som underlag för den översiktliga planeringen kan tas fram. En annan har behandlat hur gröna frågor kan hanteras i detaljplaner. Därutöver har allmänna skrifter om planering berört grönstruktur och rekreation som en av flera planeringsfrågor, t.ex. i samband med översiktlig planering eller stadsplanering. Nu finns denna aspekt med som en av många andra vid Boverkets utvärdering och uppföljning av miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö.

Boverket har på ett stort antal konferenser och seminarier, såväl egna som andras, spridit budskapet om grönstrukturens betydelse, bland annat för människors rekreation, vardagsfritid och hälsa.

Boverket leder ett projekt om Landskapets upplevelsevärden som genomförs av lantbruksuniversiteten i Ultuna och Alnarp och drivs i samverkan med Socialstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Folkhälsoinstitutet och Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Kommunförbundet. Syftet är att utveckla indikatorer för tillgången på olika värdeområden för de boende, t.ex. parker, naturskog, kulturmiljö. Projektet ska slutredovisas 2005.

Samverkanspartner och målgrupp för Boverkets verksamhet är kommuner och länsstyrelser. Boverket har också goda kontakter med Sveriges Lantbruksuniversitet och Movium. Boverket

medverkar också i referensgrupper och dylikt i samband med att Naturvårdsverket arbetar med frågor om friluftsliv, allemansrätt och strandskydd.

Hjälpmedel för planering m.m. från Boverket:

Boverkets ger i olika rapporter och handböcker stöd för den kommunala planeringen av natur- och kulturmiljöer samt för stadens gröna områden och grönstruktur:

- Stadens parker och natur, Boverket, Rapport 1994:12.
- Boken om översiktsplanering, Boverket, 1996.
- Odlingslandskapet och den kommunala planeringen, Boverket, 1996.
- Gröna områden i planeringen, Handbok, Boverket, 1999.
- Planera med miljömål! Fallstudie Stockholm. Biologisk mångfald i fysisk planering, Boverket och Naturvårdsverket, 2000.
- Fördjupad utvärdering av miljömålsarbetet God bebyggd miljö, Boverket, 2003.
- Park och natur. Planeringsunderlag i tre kommuner, Boverket, 2004.

Frågeställningar kring rörligt friluftsliv och allemansrätt har huvudsakligen hanterats av Naturvårdsverket.

Utvecklingsbehov och förslag till framtida insatser

Boverket behöver mer kunskap om hur frågan om grönområden behandlas i kommunernas översiktsplaner. Det finns också ett behov av att lyfta fram goda exempel – t.ex. på kommuner som i sin översiktsplanering arbetat med konsekvensbedömning där sociala konsekvenser och tillgången på rekreationsområden ingår.

Det behövs också metoder för att göra en bra uppföljning över hur tillgängligheten till grönområden förändras över tiden.

Indikatorer

Boverket stöder FHI:s förslag till indikator under bostadspolitik med förslag på följande ändring:

Mål:

Alla ska ha *tilltalande och trygga* områden för rekreation och fysisk aktivitet inom 5-10 minuters gångavstånd från bostaden. (kursivering är Boverkets ändringsförslag. FHI har föreslagit "säkra")

Indikator:

Andelen som har *tilltalande och trygga* områden för rekreation och fysisk aktivitet inom 5–10 minuters gångavstånd från bostaden. (kursivering är Boverkets ändringsförslag. FHI har föreslagit "säkra")

Boverket anser att begreppet "säkra" bör användas för säkerhetsfrågor. Begreppet "trygga" tar mer sin utgångspunkt i människors upplevelse av området och det är det betydelsefulla i målet.

Det bör närmare övervägas om tidsavståndet ska bytas ut mot ett avstånd i meter, t.ex. 50 resp. 300 m. vilket ökar möjligheten att göra analyser med hjälp av geografiska informationssystem.

Indikatorn kan tas fram genom fråga i enkät direkt till urval av befolkningen och görs lämpligen genom FHI eller SCB. Indirekt svar kan fås genom fråga till kommunerna om deras planeringsläge via ÖP-enkät, vilket kan göras av Boverket.

Bilaga 1. Medverkan och ansvarsfördelning i arbetet med att ta fram rapporten

Styrgruppen för Miljömåls- och Folkhälsoarbetet vid Boverket består av Ines Uusmann, Annika von Schéele, Ulf Troedson, Adrian Radocea och Martin Hedenmo.

Martin Hedenmo är ansvarig enhetschef och har fungerat som beställare för arbetet med att ta fram Boverkets rapport. Ylva Rönning har varit projektledare för arbetet och redaktör för rapporten.

För varje målområde har en ansvarig person utsetts:

Målområde 1. Delaktighet och inflytande i samhället:	Kerstin Andersson
Målområde 2. Ekonomisk och social trygghet:	Åsa Karlsson
Målområde 3. Trygga och goda uppväxtvillkor:	Iréne Tallhage Lönn
Målområde 5. Sunda och säkra miljöer och produkter:	Sara Giselsson
Målområde 7. Gott skydd mot smittspridning:	Sara Giselsson
Målområde 9. Ökad fysisk aktivitet:	Iréne Tallhage Lönn

Målområdesansvariga har med stöd av resurspersoner tagit fram underlag som använts i rapporten. Resurspersoner har varit:

Bengt Larsén
Sofie Adolfsson Jörby
Jan Henriksson
Lena Viberg Larsson
Ingrid HERNSELL
Per-Olof Svensson
Hans-Olof Karlsson Hjorth
Wanda Rydholm
Göran Hedenblad
Sofia Lindén
Bertil Jönsson
Anne-Lie Mårtensson
Anna Vindelman

Bilaga 2. Konsumtionsutrymme och konsumtionsenhet

- Konsumtionsutrymme: differensen mellan disponibel inkomst och boendeutgift
- Konsumtionsenhet: För att göra jämförelser av t.ex. disponibel inkomst och ekonomisk köpkraft mellan olika typer av hushåll används ett viktsystem där konsumtionen är relaterad till hushållets sammansättning. Den disponibla inkomsten divideras med den konsumtionsvikt som gäller för hushållet

I förslaget till ny indikator används den konsumtionsenhetsskala som Socialstyrelsen tidigare rekommenderat vid beräkning av socialbidrag.

Konsumtionsenhet:

Första vuxen	1,00
Sammanboende person 2	0,66
Övriga vuxna	0,83
Barn 0–3 år	0,48
Barn 4–10 år	0,57
Barn 11– 19 år	0,66

Bilaga 3. Boverkets målinriktningsdokument – ett underlag inför arbetet med verksamhetsstyrningen (2002)

Boverkets målinriktningsdokument ska sätta in vårt dagliga arbete i ett medellångt och strategiskt perspektiv. Dokumentet ska också ligga till grund för prioriteringar på medellång sikt och stödja utvecklingen av vårt arbetssätt på olika områden. Frågor vi ska ställa oss är: Vilka omvärldsfaktorer påverkar Boverkets verksamhetsområden? Vilken effekt ska vårt arbete ge i samhället? Hur använder vi verkets resurser i form av människor, nätverk och pengar samt olika verktyg för att nå dit?

Några omvärldsförändringar

Under första halvåret 2002 bedrev Boverket en systematisk omvärldsanalys. Den presenterades i maj 2002 och har därefter bearbetats i en verksövergripande stordialog samt i olika omgångar av verkets chefsgrupp. Nedan följer ett axplock ur dessa analyser. En hel del av iakttagelserna berör frågor som inte direkt är Boverkets, men indirekt bedöms få stora konsekvenser för våra verksamhetsområden. Vi har då försökt att redovisa dessa samband och konsekvenser.

En bostadsmarknad i obalans

- Obalanser på bostadsmarknaden har blivit ett allt mer uppmärksammat samhällsproblem under 1990-talet. Befolkningstrycket i storstadsregionerna och högskoleorterna ökar framförallt på grund av en fortsatt snabb utveckling av sektorn med privat och offentlig service, såsom handel, vårdtjänster, utbildning och IT. I glesbygdskommuner och traditionella industriorter fortsätter däremot befolkningsminskningen. Detta har lett till bostadsbrist i framförallt Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionen och på en del andra orter – framförallt sådana med högre utbildning. Samtidigt finns outhyrda lägenheter i de delar av landet där befolkningen minskar.
- Marknads- och politikmisslyckanden på bygg- och bostadsmarknaden gör det svårt att öka tillgången på lämpliga bostäder. Här finns problem som brist på riskkapital på byggmarknaden, en omfattande svart bygg- och bostadssektor, bristande konkurrens, bristande kommunal plan- och markberedskap på många håll samt svaga byggherrar.

- De kommande åren ökar troligen trycket på bostadsmarknaden i tillväxtregionerna ytterligare, genom fortsatt expansion av utbildnings- och tjänstesektorn och företag inom de nya teknikområdena. Detta sker samtidigt som vi ser tendenser till en funktionell utvidgning av starka regioner till följd av svårigheterna för barnhushåll att göra "boendekarriär" i de centrala delarna av tillväxtregionerna.

Ekologisk hållbarhet allt viktigare

- Fysisk planering och hushållning med mark och vatten samt byggnader har blivit ett av de viktigaste verktygen för att uppnå miljömålen. Det ökade behovet av lämpliga bostäder och av en socialt och ekonomiskt hållbar boendemiljö innebär dock samtidigt ökade risker för konflikter där ekologisk hållbarhet och kulturvärden kan komma att sättas på spel.

Demografi, levnadsmönster och sociala villkor förändras

- Vi ser tydliga förändringar i demografi och levnadsmönster. Fler ungdomar studerar och gör det under längre tid. Tidpunkten för familjebildning har därmed skjutits längre fram i tiden.
- Om några år kommer ungdomarna ur babyboomgenerationen, födda runt 1985–1990, att efterfråga studieplatser, arbete och bostäder. Detta innebär sannolikt en ökad efterfrågan på smålägenheter som företrädesvis bör upplåtas mot hyresrätt.
- Det växande antalet yngre pensionärer ur 40-talistgenerationen med full ATP ökar sin del av köpkraften på bostadsmarknaden och ökar sitt engagemang på kultur- och fritidsmarknaden.
- Den äldre befolkningens behov av omvårdnadstjänster såsom friskvård och sjukvård kommer sannolikt också att präglade efterfrågan på bostäder och lokaler.
- Det är inte uppenbart att samhället kommer att kunna ta samma ansvar för en åldrande befolkning som nu, utan större ansvar kan komma att riktas mot anhöriga.
- Människors familje- och hushållsmönster under livscykeln är mer varierande än tidigare. Det är t.ex. vanligare att familjereationer bryts och ersätts med nya.
- Flykting- och arbetskraftsinvandring kommer i allt högre grad att påverka vårt samhälles ålderssammansättning, kulturmönster m.m.
- Ökad pendling innebär längre arbetsdagar och sannolikt en önskan att delvis arbeta i bostaden, som då ska kunna fungera

som arbetsplats. Längre avstånd mellan folkbokföringsort och arbetsplats kan också skapa behov av övernattningsbostäder, vilket kan bidra till att kostnaderna för boendet ökar. Möjligheten att kunna bo och arbeta i regionen utan att behöva flytta eller skaffa en extra bostad innebär å andra sidan höga krav på väl fungerande infrastruktur.

- Betydelsen av stadsbebyggelsen och städer i samverkan som motorer för en ekonomisk och regional utveckling har blivit allt mer uppenbar. Detta innebär ökade krav på infrastruktur i de funktionella regionerna.
- Under 90-talet ökade de sociala klyftorna i boendet. Prisstegringen och fastighetsskatten på ägda bostäder i tillväxtregionerna har medfört att de genomsnittliga bostadsutgifterna totalt sett ökar mer än hushållsinkomsterna. Hyreshöjningar till följd av skattereformen i början av 90-talet, liksom ändringar i villkoren för bostadsbidrag, har slagit hårt mot hushåll med låga inkomster. Bristen på bostäder i prislägen som vanliga hushåll kan efterfråga har dessutom lett till ökade problem med trångboddhet och fortsatta problem med hemlöshet.
- För kommunerna blir det allt viktigare med en attraktiv boendemiljö för att behålla sina invånare och för att attrahera nya.

Kvalitetsfrågor i boendet och byggandet

- Kvalitetsfrågorna i boendet och byggandet, såsom bristande standard, fastighetsunderhåll och inomhusmiljö blir allt oftare uppmärksammade. Kunden på bostadsmarknaden hamnar allt oftare i underläge gentemot säljaren, samtidigt som byggherren hamnar i underläge gentemot byggentreprenören.
- Samhällets krav vid byggande och planering eftersätts i större utsträckning.
- Bebyggelsen påverkar miljön, dels genom sin användning av naturresurser och dels sin lokalisering. Vad detta betyder för ett långsiktigt hållbart samhälle får allt större uppmärksamhet.
- Nya svårdefinierade och diffusa hälsorisker som strålning av olika slag har börjat sprida oro.
- Byggsektorn har, generellt sett, problem med sin trovärdighet på grund av brister i etik, kompetens, precision och ansvarstagande för ekonomi, hälsa och säkerhet. Ökande industrialisering av byggandet tycks vara en utväg, dels för att råda bot på bristerna, dels för att kunna rekrytera ungdomar till branschen.

- Kommunerna står inför ett generationsskifte bland tjänstemän vilket kan leda till brist på kompetens och resurser för planering och byggkontroll.

Krav som ofta ställs med utgångspunkt i boendet

- Man vill leva i en omgivning som är hel, ren och angenäm och vill känna stolthet och inte skämmas för var man bor.
- Det är viktigt att kunna känna sig trygg och säker i samhället.
- Man vill bli behandlad med respekt av bostadsföretagets förvaltningspersonal.
- Det ska finnas bra skolor och dagis för barnen. Det ska finnas tillgång till kommersiell och social service och bra kommunikationer.
- En ökad uppmärksamhet på social hållbarhet och boendesegregation ställer bl. a växande krav på en fungerande när-service och kommunikationer, d.v.s. på den nära boendemiljön. Ålderssegregationen blir ett växande problem när barnfamiljerna ofta är hänvisade till dyra nyproducerade lägenheter.
- Behovet av demokratiska processer och inflytande över boendet och livsmiljön upplevs som allt viktigare för ett samhälles medborgare. Trots detta används inte de demokratiska inslagen i plan- och bygglagstiftning fullt ut.

Boendet en huvudfråga för Boverket

De omvärldsförändringar som denna analys tar fram rör sig i mycket kring livet runt om vår bosättning och boendet i vid bemärkelse med människan i centrum, det som i vissa sammanhang kallas för vårt habitat. Det rör sig om att det finns för få lämpliga bostäder där sådana behövs, om de ojämlika villkoren i boendet för olika grupper och om växande boendekostnader. Bostadsbristen handlar om otillräcklig nybyggnad, men också om brister i förvaltning och omvandling av befintliga strukturer och dessutom om bristande förtroende för den del av näringslivet som ska tillhandahålla bostäder och lokaler. En industrialisering av byggandet är sannolikt förestående, vilket ställer många utformnings- och resurshushållningsfrågor på sin spets. Bristande regional samordning och planering av fungerande tätortsstrukturer tycks leda till konkurrens mellan kommuner, resursslöseri och att målen för samhällsutvecklingen inte nås. Ökade krav på samordning av samhällsfunktioner tillsammans med ökade krav på demokratiska processer innebär att samhällsplaneringen måste utvecklas på både regional och lokal nivå.

Boverkets verksamhetsidé

- Boverket är huvudmyndighet för den statliga bostadspolitiken.
- Boverket utgår från människans behov i den byggda livsmiljön. Det gör vi genom att verka för demokratisk planering, långsiktigt hållbart boende, hushållning med mark och vatten, byggande och förvaltning.
- Boverket är sammanbindaren. Utifrån en helhetssyn på människans behov i den byggda livsmiljön sammanför vi människor och instanser med olika kompetens för att tillgodose dessa behov.
- Boverket är samtalsskaparen. Vi samlar, analyserar och utvecklar kunskap samt skapar diskussion om människans byggda livsmiljö.
- Boverket är inspiratören. Vi når ut till förtroendevalda och andra samhällsbyggandets aktörer, vilka förverkligar människans byggda livsmiljö.

Boverkets vision

”Alla människor ska ha hög kvalitet i sitt boende”

Boverkets inriktningsmål

1. Ett boende som bygger på demokrati och brukarinflytande.

Som medborgare ska vi ha inflytande över de åtgärder i samhället som skapar ett boende av hög kvalitet och kunna utkräva ansvar. Som boende ska vi ha ett inflytande över våra boendevillkor.

2. Ett socialt hållbart och hälsosamt boende.

Alla skall ha tillgång till en egen bostad.

Den boende ska kunna vara stolt över sin boendemiljö. Boendet ska tillfredsställa höga krav på utrymme, funktion, hälsa och säkerhet, utifrån livets skiftande behov.

Boendemiljön får inte utestänga någon på grund av t.ex. ålder, kön, inkomst, fysisk förmåga eller etnisk bakgrund. Boendemiljön ska vara varierad så att man kan leva och känna sig hemma där under livets olika skeden.

Boendemiljön ska både skapa trygghet och stimulera till deltagande i samhällslivet genom goda kommunikationer och god tillgänglighet till service, mötesplatser och rekreation.

3. Ett ekonomiskt hållbart boende.

Boendemiljön ska förvaltas omsorgsfullt både utifrån de boendes vardagliga behov och utifrån ett långsiktigt samhällsintresse.

Boendekostnaderna ska vara så låga att de inte hindrar någon att bilda hushåll, bo kvar, flytta och skaffa utbildning eller arbete.

Tillväxt och sysselsättning ska stödjas genom att det finns tillgång till olika typer av bostäder i attraktiva boendemiljöer.

Det ska vara möjligt att bo och arbeta i samma region vilket förutsätter bra kommunikationer och service.

4. Ett ekologiskt hållbart boende

Byggnader och boendemiljöer ska vara utformade och byggda samt användas och förvaltas på ett sådant sätt att de underlättar och uppmuntrar en långsiktigt hållbar hushållning med energi och med icke förnyelsebara resurser.

Mark- och vattenområden ska användas till det eller de ändamål de är mest lämpade för och utnyttjas så att detta leder till en långsiktigt god hushållning.

5. Ett kulturellt hållbart boende.

Boendemiljön ska inge trygghet och stimulera sinnen och ge möjligheter till samtal, lek, kreativitet och eftertanke.

Estetiska kvaliteter och kulturella värden i bostäder och boendemiljön ska utvecklas och förvaltas varsamt.

Effekt- och verksamhetsmål för åren 2003–2005

Mål 1: Ett boende som bygger på demokrati och brukarinflytande.

Effektmål: Vi skall kunna iaktta att

- kommunerna har utvecklat former för en aktiv medborgardialog kring boende och samhällsplanering.
- barnkonventionens och jämställdhetslagens krav är synliga i samhällsplaneringen.
- kommunerna behandlar och diskuterar boendefrågorna på den högsta politiska nivån. Diskussionen har fördjupats och förs ur ett hållbarhetsperspektiv.
- byggsamråd med de boende är en naturlig del av byggprocessen.

Verksamhetsmål: Boverket ska ha

- utvecklat metoder för konsekvensbeskrivningar i samhällsplaneringen.
- utvecklat sin roll och sin effektivitet som kunskaps- och erfarenhetsförmedlare när det gäller hur den enskilde kan få ökat inflytande och därigenom påverka sin bostads-, boende och vardagsmiljö.
- utvecklat en dialog mellan byggherrar, förvaltare och brukare.
- främjat sektorsövergripande strategisk planering genom att utveckla planeringsformer på de nivåer som bäst inbjuder till delaktighet och samverkan.

Mål 2: Ett socialt hållbart och hälsosamt boende.

Effektmål: Vi ska kunna iaktta att

- Sveriges kommuner arbetar aktivt med tillgänglighet i samhället
- bullerproblemen i samhället har minskat,
- trångboddheten har slutat öka och har minskat för barnfamiljer,

- miljöer där barn ofta vistas har blivit hälsosammare och säkrare,
- de boende har, särskilt i utsatta bostadsområden, i ökande grad kommit att uppfatta sin boendemiljö och vardagliga livsmiljö som trygg och attraktiv,
- ”jämlika och värdiga levnadsförhållanden” och olika gruppers integration i samhället har blivit en viktig fråga för kommuner och bostadsföretag.

Verksamhetsmål: Boverket ska ha

- stimulerat aktörerna i kommunerna till samarbete och gemensamma lösningar för integration,
- utvecklat regler för de viktigaste samhällskraven på förvaltning av byggnader,
- utvecklat funktionsregler som kan verifieras mot de tekniska egenskapskraven enligt PBL.,
- utvecklat formerna för att kontinuerligt följa olika kategoriers boendestandard,
- verkat för bullerfria områden utomhus, och för en god ljudmiljö inomhus.

Mål 3: Ett ekonomiskt hållbart boende**Effektmål: Vi ska kunna iaktta att**

- europaharmoniseringen har bidragit till att byggmaterialkostnaderna har minskat,
- nybyggnadshyrorna för ”normallägenheter” har slutat öka mer än konsumentprisindex,
- regionala underlag för bostadsförsörjningsplanering finns i tillväxtregionerna,
- program för bebyggelseutveckling och planering av infrastruktur, för att utveckla attraktiva miljöer för boende och näringsliv, ingår i den regionala utvecklingsplaneringen i alla län,
- bostadsbyggnadstakten uppgår till trettiotusen lägenheter/år, varav merparten är hyresrätter,
- bygherrarna har blivit bättre beställare,

- konkurrensen inom byggsektorn har ökat,
- den tekniska kvaliteten i byggandet har förbättrats.

Verksamhetsmål: Boverket ska ha

- utvecklat funktionskrav på byggnader som stöder europaharmoniseringen,
- verkat för översättningar av Eurokoder/standarder till svenska,
- upprättat en organisation för marknadskontroll av CE-märkta byggprodukter,
- stärkt byggherrerollen genom att verifierbara funktionskrav på byggnader har utvecklats och goda exempel på processer har spridits,
- lyft fram boendepolitiken som en viktig sektor i den regionala utvecklingspolitiken och ha utvecklat översiktlig planering för bättre sektorssamordning,
- utvecklat "bench-marking" mellan marknadens aktörer om boendekostnader.

Mål 4: Ett ekologiskt hållbart boende.**Effektmål: Vi ska kunna iaktta att**

- miljökvalitetsmålet "God bebyggd miljö" och övriga miljömål är välkända och vägledande för samhällsplaneringen och byggsektorn,
- energianvändningen i bostadssektorn har minskat,
- kvalitetssäkringen i byggbranschen fungerar så att samhällskraven uppfylls i all ny bebyggelse (avser även mål 2 och 3),
- tätortsutvecklingen i huvudsak sker så att bebyggelsen kan nås med kollektivtrafik.

Verksamhetsmål: Boverket ska ha

- en välfungerande uppföljning av miljömålen,
- utvecklat verifierbara funktionskrav på byggnader som stöder God bebyggd miljö,

- tagit fram kraven utifrån en helhetssyn på total energianvändning i byggnader och bidragit till införandet av EU:s energidirektiv,
- vidareutvecklat delmål och metoder inom uppföljningen av miljömålen.

Mål 5: Ett kulturellt hållbart boende

Effektmål: Vi ska kunna iaktta att

- antalet kommuner som har antagna program för värdering av tätortsmiljöer, bevarande och varsamhet har ökat,
- förbättringstakten och takten i handikappanpassning av befintliga allmänna samlingslokaler och icke-statliga kulturlokaler har ökat med 25 %.

Verksamhetsmål: Boverket ska ha

- nått ut till landets kommuner med inspirerande vägledning och goda exempel på ovanstående program,
- medverkat till att en större andel av bidragen till befintliga allmänna samlingslokaler och icke-statliga kulturlokaler går till handikappanpassning.

Boverket

Box 534, 371 23 Karlskrona
Tel: 0455-35 30 00. Fax: 0455-35 31 00
Webbplats: www.boverket.se